

Magyarország kiváltságos lakosihoz.

H a z a f i a k !

Számosb évvel ezelőtt, midőn hiányaink aggasztó voltát, mindenbeni hátramaradásunk rémítő képét, mennyire bírtam, hű de kiméletten ecsettel törekedtem festeni — s e műtéteire véremhezzi tántoríthatlan hűség és szilárd akarat jogosíta fel; mert nem valék képes megbarátkozni szégyenteli állásunkkal — akkor nem egy, de számtalan honfi fordult hidegen tőlem el, mintha bennem a magyarnak gyalázóját, szabad alkotványunk felforgatóját s ekkép vérünk legnagyobb ellenségét szemlélné. Lefolyt azóta több idő! S habár eleinte sokat türtem is, csakhamar annyira megáldott a sors, mint ritka halandót, mert viszhangra talált szavam, 's felette nagy szám, vérünk lelkesb része osztá nézelimet, őszinteségemen kételkedni pedig senki nem mert. Ha előszámálom azon kéjpillanatokot, mellyeket ez időközben élveztem, mikor annyi hű kedélynek szemebül olvashatám irántami rokonszenvét, bátran mondhatom: földi pályám, akármilly sors érjen is ezentúl, mi személyemet illeti, felette édes volt, s ezt többé semmi hatalom nem rabolhatja tőlem el; mert honfiak tisztelő szeretete fűzé még életemben legszebb virágival azon töviskoszorút keresztül, melly múlhatlan sebzi annak halántékát, ki az emberi csaleszmék hydráival szembeszállva, bármiben tüzi is ki az újjáalakulás zászlóját! Csak hogy nem egy. nálamnál százsorta jobb és derekabb ember nem volt olly szerencsés mint én, de minden legkisebb megismerés nélkül sülyedt hideg sírjába.

Felette távul vagyok is ennélfogva panaszra fakadni, hiszen váltig kinyertem már béretem csekély szolgálatimért, hahogy most egy idő óta megint — mert óni kívánom láztul a magyart, s erre hasonlólag véremhezzi hűség és szilárd akarat jogosít — szinte elfordul tőlem s hidegülr irántam meg a nagyobb szám, mintha tudja az ég, milly hűtlen lettem valaha honhoz, holott soha nem voltam ahhoz hűbb, és nem én változtam meg — oh ne higyétek ezt — de változtak mind kül mind belkörülményink, mellyekhez tenni-valóinkat nem szabnunk több mint hiba, valódi bűn volna.

Nem panasz az tehát, mit rebegni kívánok, valóban nem; de kérelem, alázatos esdeklés: bár csak ez egyszer nyerne még szavam nyájas és engedékeny figyelmet.

Meglehet, éveim sora még hosszú. S adná Isten! mert így még sokáig szolgálhatnám a hont, és ennek ha valaha, mai napokban van szüksége hű szolgálatra s minél számosb hiv szolgára. Ámde meglehet, vajmi rövidre vannak szabva már napjaim. És ekkor hadd végezzem be politikai pályámat legalább e sorokkal, mellyek ha, mielőtt

késő volna, viszhangra találnak, múlhatlan megteremnek némi jó gyümölcsöt; mirül kezeskedni merek.

Már 1792-ben s ekkép 52 év előtt világos volt, s nem egy két fő, de az ország rendei előtt, hogy magyar honunk szinte minden institutioiban megkívánja a leghathatósb javítást. Ezt nyíltan tanúsítják az akkori választmányi munkák. 52 év forgott azóta le, és olly időszak, melly közt több fejlődött ki, mint azelőtt tán egy ezred alatt. Úgy hogy ha már 1792-ben mutatkozott egy és más javítás szüksége, az mai napokban nemcsak sürgetővé, égetővé, de egyenesen életbenjáróvá magasult. 92-től máig, igaz, sok történt, de csak relatíve, s ugyanis igen sok, alsó, elmecevészett állapotunkhoz képest, de vajmi kevés, más nemzetek óriási progressiójához szabva; úgy hogy mi magyarok ma nemcsak elsők nem vagyunk semmiben is, hanem még középsők sem, de mindenben egyenesen azon népek leghátulsó sorában állunk, mellyek a civilisáltak közt igénylenek foglalni helyt.

Nem lehet czéлом ez alkalommal újra és újra előhoznom mind azt, mit e thema körül már irtam és mondottam. Mert a ki még most is elbízhatja magát nemzeti nagyságnak, fölött, s beéri annyival, hogy tán a bolgár vagy a bosnyák előtt állunk, azzal nincs dolgom. Én e sorokat hazánk azon fiaihoz irányzom, kiknek vérzik szívük honunk hátramaradtán s kik ekkép csak úgy gyógyulhatnak lelkileg fel, ha közvirágzásnak indul a hon.

Oh Ti hú kedélyek, kik megmenthetitek vérünket, vagy ennek legalább becsületét, figyeljetez ennélfogva szavaimra. Egedül Titeket illet e szózat.

Tennivalóink mennyisége aggasztó! Nézzünk körül. És mindenütt, bármire forduljon is szemünk, legyen szellemi legyen anyagi, azt fogjuk tapasztalni, hogy javítunk, sőt nemiekben gyökeresen változtatnunk kell, hahogy hasznunkat sőt becsületünket feláldozni, vagy éppen nemzeti állásunkat kockáztatni nem vagyunk elég rövidlátásuak, vagy elég gyávák.

Sejti, sőt nyilván érzi is ezt a lelkesb. S ez oka azon nyugtalan, azon ingerült állapotnak, melly közt sinylik hazánk, mióta csalálmaibul kibontakozva észrevéve a jobb rész, hogy elvégre valósággal tennünk, és sokat és élet-emelőt kell tennünk, ha a nemzetek sorából kiesve, tökéletes szerénységgel s ocsmány függésbe sülyedni nem kívánunk. Bátran is állíthatni ehhezképest, hogy már 1792 óta, de kivált legközelebb időkben, alig van ország, hol annyi munka fordított volna regeneratioi kérdésekre kifejtésére, mint magyar hazánkban.

Sikere ezen tömérdek, hosszadékos és tikkasztó munkának azonban, mellyben jobbaik annyit fáradoztanak, eddigelé, ha ámitást valósággal, kicsit nagygyal, s külszint étellel összezavarni nem akarunk, bizony alig egyéb, mint

írott malaszt, vagy legfeljebb porban fekvő terv. Azon szomorú tanulmánynak újabb bebizonyodása: mennyire esnek ki népek még a lehetőségül is magukat regenerálhatni, ha minden javítástul borzadva, igen is sokáig élvezték a nemtevési status quo-nak pangó örömeit, s hogy ekkép milly felelet terhe éri azokat, kik ellenkezőleg az étellel mozdulatlan apathiába törekeshnek bilincselni vérüket! Ugyanis, engedődzék nemzet csak egy kicsit is túlzólag a dolce far niente lélekgyilkoló kéjeibe, mint mi, mióta leráztuk a török igát: s vagy dísztelen enyészik el minden küzdés nélkül, vagy ha még felébred, mint hála neked Egek Ura, fölébredénk mi, a teendők halmaza miatt alig tudja, hova kapjon, mit kezdjen előbb, s ha buborék után kap, vagy homokra épít, küzd ugyan egy darabig, de elvégre még is elvész.

Ez utolsó a mi esetünk. Istenért ne szalaszszuk ezt el legébrebb figyelmünkül. Sokban és helyreállíthatlanul eddigelé ugyan még nem hibáztunk, mert hiszen újabb időkben, úgy szólván csak tegnap óta szíjuk alkotványos és nemzeti reménnyel a levegőt, s ekkép nem követhettünk jobb, jóllehet gyümölcstelenebb logikát, mint minden áron védni a most érintett két tényezőt, mellynek csorbátlan alapja nélkül, bármint mosolyogjon is rá egyébiránt a szerencse, csak búsulni tud az igazi magyar. — A borongós fellegek azonban derűre kezdenek oszlani, s jóllehet koránt sincs kiképezve még alkotvány vagy nemzetiség, azért mind egyikért mind másikért nem kell többé, mint csak kevéssel ezelőtt megnemszűnőleg rettegnünk, de elvégre hűn őrizve azokat kiállhatunk s itt van ideje hogy ki is álljunk, a positivitas, a cselekvés terére, mikép ezen két palládium, mellyet legnagyobb veszélyek közt olly hűn meg tudánk őrizni hosszas századokon keresztül, ne csak ne hervadozzon örökleg, mint mai napig, hanem az élet mezején lehető legszebb kifejlésre virulva, olly magasságra emelje a⁵ magyart, millyenre nemes lelkületénél fogva emelhető, minő magasságot e korig azonban néha csak édesbús ábrándinkban tudtunk álmodni.

Ámde a választás ideje itt van: vagy utóbb is jobbadán theoria és álom, vagy gyakorlat és élet; minthogy érettünk meg nem fog szakadni a világi események fonala, vagy éppen acsillagzatok járása, s így vajmi könnyen megeshetnék, hogy elvégre még álmainktól is megfosztatva, a valóság azon rideg mezejére fognók magunkat kilöketve érezni, mellyen sem alkotvány sem nemzetiség nem virul.

Forduljunk ehhez képest a gyakorlat mezején, mielőtt késő volna, az élet felé s feloldva azon bilincset, melly alatt több mint félszázadi verítékünk gyümölcse jobbadán csak írott malasztként sóvárog, adjuk meg hazánknak azt, mi bűvösnek vesszőjeként egészen új s eddig nem ismert elevenséget s egészséget lövellene honunk legtávolabb ereibe,

azaz: járuljunk, drága földiek, mi nemesek is, egy aránylag csekély pénzbeli adalékkal hazánk felvirágzásához. Hiszen ha nem miénk, ugyan kié Magyarország? S ekkép ha miénk, ugyan kinek lehet nagyobb érdekében, annak gondját viselni, azt leghűbb kedélyvel ápolni, annak virágzását minden kitelhető módon előmozdítani? kérdem, mi ennél világosb, s ki azon vak, azon eszevert, ki ennyi igazságot tagadni merhetne? Ne állítsunk fel egyedül elveket, s ne készítsünk egyedül terveket, de azok hathatós alkalmazása s ezek életbeléptetésére is vessük meg a szükséges sarkalatot, s ekkép vigyünk, mennyire tőlünk telik, pénzbeli segítséget is a haza oltárára; mert hiába, pénz nélkül semmire nem megyünk, midőn pénz jól kezelve s jóra fordítva, okvetlen csudagyümölcsöt fog teremni, melly, mert hiszen miénk a haza, csak ismét minket fog illetni s jutalmazni leginkább.

A hely szűk, az idő rövid, sokat ekkép nem mondhatok. Néhány sorral főszabásokként azonban még is fel akarom hozni: „jelen országgyűléstől mit várhatunk,“ mert hiszen Magyarország sorsa fölött leginkább ott dül el a koczka, s onnan van jogunk várni legfőbbet.

Nemzetiség dolgában, léelt komor napok sorvasztó unalmi útján, mellyek közt csak a hősb lelkületű nem csüggedett, a reggelnek indul elvégre a magyar: mert visszahelyezve a természet szent jogaiba, csakhamar még fejlődelmével is honi hangján fog értekezni, és ha igaz, hogy Regis ad exemplum totus componitur orbis s ekkép hazánk is, ezentúl csak idő és részünkről hü ápolás kívántatik meg, mikép Magyarország elérje azon egyszínűséges egységet, mellynek eddigelé mindig híjjával levén, soha nem tudott igazi erőre emelkedni. Valódi áldás ehhezképest, ha elvégre ezen üdvös fordulat befejezve lön. És ezt minden esetre haza viszi az országgyűlés, úgy hogy ha nem mivel semmi egyebet, már is arany betűkkel fog tündöklenni az 1843d és 4diki legislatio; mert biztosított nemzetiséggel, ha nem kell ennek védelmére örökké virasztani s minden jobb erőnkkel megnemszünőleg járulni, mindent, a legmagasbat is elérheti a magyar, nemzetiségünk pedig biztosítva, ezentúl szilárd alapokon áll, mert kezeskedik érte fejlődelmünk, ki egyszersmind a közálladalom ura; mellynek lehető legrendületlenebb létével ehhezképest szorosan egybefügg saját létünk, és viszont

Vallás körül hasonlólag ha nem is mindent, legalább annyit tán még is csak viszen haza az országgyűlés, hogy a gyengédebb kedélyeket némileg megnyugtatva, biztosan lehessen elibe nézni egy szebb kornak, mikor vallás nem fog többé lehetni viszátkodás vagy éppen üldözés tárgya-

A három elszakított vármegyének tüsténti visszacsatlátása is el lön döntve csak kevéssel ezelőtt, úgy hogy honunknak e drága három kincsét is, mint felszámíthatlan

nyereséget, biztosítani tudá nekünk az országgyűlés; miért köz hálát is érdemel, mert kiegészítettése a hazának olly szempont, mellyet mindenek előtt tekintetbe venni leg-szentebb kötelesség.

A városok elrendezése még szó közt van, ámde tán az is szerencsésen bevégeztetik. S adja Isten! mert ez azon kérdés, mellynek czélirányos feloldásához leginkább van kötve honunk üdülése.

Hogy a kereskedés, büntető rendszer, Pesten építendő országház, gazdasági-egyesület s a t. dolga nyer-e, s mennyire nyer szerencsés befejezést, előre nem látható; elég az, hogy ha nem nyer is, s csak a három elsőt vi-szi haza az országgyűlés, a mint okvetlen haza is viszi, mert a fejedelem lényegileg már megegyezett a nemzet-lel, s tán haza viszi még a városok elrendezését: s bi-zony mondom ennél különb. dúsabb eredményű országgyű-lésünk még soha nem volt. s elannyira, mikép bátran mondhatni: hús évvel ezelőtt senki köztünk. még a leg-vérmesb sem mert ennyi sikert, illy rövid idő múlva elő-legezni. S igaz, mert ahhoz szabva, milly borzasztólag közel állánk enyészethez, bizony éppen meg nem vetendő, de egyenesen olly nyeresemények az elősoroltak, miknek híját többé vagy éppen nem tűrhetné vérünk, vagy azt min-den esetre felette sinylené.

Méltán örvendhetünk is ehhezképest a most érintett résztint már kivivolt, résztint még kivivandó eredményeken. Midőn az ország rendéi áltálján véve tökéletesen fel vannak jogositva a legnyilvánosb közhálára, mert többet dolgoz-tak s dolgoznak, mint bármilly legislatio sphaeraiban.

Ámde midőn tétova nélkül elismerem, hogy van okunk kéjérzetre, s magam is osztozom illyesben őszintén, más részről pedig senki nem tagadja az ország rendéinek tere-bélyes érdemeit kevesebbé mint én egy ulti azt is vagyok bátor erősíteni, hogy éppen ezen okszerinti kéjérezhetés, mellyet érintek, valamint az országos rendeknek jól meg-érdemlett méltánylata, állítják nyomorult állapotunkat tel-jes meztlenségbe, minthogy a magyarnak szinte még most is mindig csak azon kell örvendenie, ha nem bukik, vala-mint képviselőinek hasonlólag szinte még mindig azon kell munkálkodnia, hogy ne bukják, midőn más szerencsésb nem-zetek illy aggasztó életkérdések vitatásitul mentesítve, min-den erejüket közvetlenül vérük kiképzésére s előmenetelére pontosíthatják össze.

S ugyanis menjünk csak haza az érintett érdvények-kei, s alugyuk ki magunkat, s ismét három esztendő utáni terminusra levén relegálva, mikor újra országgyű-lést tartandunk, mi előtt azonban nagyobbbszerút életbe nem hozhatunk, s tegyük aztán ábránd nélkül gyakorlati fonto-lóra, hogy valljon tulajdonkép mit nyertünk s mivel gaz-dagodtunk: s azt leszünk kénytelenek, megvallani, hogy

mind az, mit nyertünk, csak közvetve fog, ha fog, hozni ránk hasznot és áldást, midőn olyast, mi közvetlen volna ránk jótékony, bizony nem hoztunk haza, s ekkép megint csik reményben s a kétes jövendőben lelünk sebeinkre irt vagy kedélyinknek vigasztalást, holott nyavalyáink olly aggasztók, szükségink olly sürgetők, mikép nemieken orvosiam, nemieket életbe léptetni tüstént kellene, úgy hogy még csak 24 órai idővesztés is bűn, vagy helyreállíthatlan megrövidítés.

Mert ha mozogni akarsz, kínos verítékkal kiállított természetvényedet vagy árudat külföldre. vagy csak a legközelebb vásárra szállítandó, s bomladozzék csak kicsit az idő, s már nem teheted, hanem vagy bukol, vagy dűlsz, vagy legfeljebb mászol, s illy körülmény közt nem nagy megnyugtatásul veended, ha aztán pótszerűl legeredvénydúsabb országgyűlésünk — melly tán valaha volt — gyümölcseit rakják elődbe, hogy t. i. még a királyi leiratok is magyar nyelven lesznek ezentúl szerkesztendők s a vegyes házasságbul született ivadékok pedig mindig azt fogják hinni, miben szüleik megegyeztek, és ezt később tán meg nem bánták; vagy hogy az 52 magyar megye hárommal megszorodott: vagy végre 100 választott polgár helyett 200 főzi ki a valót, és a városok áltálján véve egy voks helyett 16-tal vagy nem tudom hánynyal jelennek meg ezentúl az országgyűlésen. Éppen így, nem nagy kincsül fogod az éppen most érintett, magukban egyéb-iránt kimondhallan becsú nyereményeket venni, ha vagy magzatodat elégséges, könnyen hozzá férhető s gyakorlati tanoda-intézmények híja miatt parlagi állapotban hagyni kénytelenítettel: vagy ha csődperhez közel bármilly fölösleges értékkel bírnál is, uzsora martalékaul válsz, s hosszú családdal nyomorúságba süllyedsz; vagy ha disponibilis tőke és törvény által rendezett kézfogas híja miatt szemlélni vagy kénytelen, milly szégyenleli hátramaradásban pang egész táj, mint köszöni éppen ezen oknak viszont nem egy vidék, hogy a legállhatatosb munka már csírázó eredményét egy nap alatt tönkre teszi a zabolátlan víz, s így tovább; úgy hogy ha mindig és mindig egyedül nemzetiséget, vallást, kiegészítéseket, coordinatiókat s efféléket pengetünk, miknek azonban, jóllehet előmenetelink alapjai, s ekkép szent ihletéssel ápolandók, azért nemzetünkre még is csak közvetve s idővel lehet teljes üdvőségű hatásuk, s e mellett nincs kellő figyelmünk^ a jelenre- a mai napra, s mind arra, mi úgy szólván bőrünkre sőt csontunkra ég, s nem teszünk hasonlag kellőt és célszerüt nvni annak életbeléptelésére, mik nélkül olly agasztón sinylünk, mint például, közlekedéseket, tanodákat, hitelintézményeket s efféléket, s mik nélkül legkisebb joga nincs népnek civilisatioi követeléssel kérkedni, de jobb ha képét se mutatja sehol is: akkor, oh akkor sokban — s

Isten oldja fel bűneinket, ha ezt megbocsáthatónak mondjuk — a legdicsőbb nemzetiségi s alkotványi elvdiadal is bizony egyedül közönyös kebelre talál, sőt még emelygést is okoz, vagy éppen boszantást is gerjeszt; kivált ha más, s egyébként igénytelen népek ebbeli úgy szóiván mindennapi szükséginkhez gyakorlatilag szabott elsőségei ötlenek fel, s pedig mert. míg emberek vagyunk, áltálján véve még a legmagasb, legszellemibb dolognak is csak úgy van jó illata, köz keleté s tartós divata, ha nincs az elizetlenítve mind azon anyagi életjavak, sőt életszükségek fejletlensége vagy aljas léte által, mellyekkel, bár akarjuk bár ne, megnemszűnő érintkezésben vagyunk, s miknek ehezképest mindinkábbi kifejtésére ellenállhatlan sürget gyarló természetünk; úgy hogy bármilly különösnek látszassék is ezen állítás sok előtt, bizony nem hiszek én olt nagy, áltáljános, magasztos s kivált tartós szellemi kifejtést lehetőnek, melly a nagy közönségnek nedv és vérébe menne át, legyen az aztán bár vallás, nemzetiség, alkotvány, bármilly nemű erkölcsi haladás dolgában, s mellyet nem kell fel-fellobbanó szalmatűzzel vagy fanatismussal összekeverni. hol minden jobb közlekedések s kiviteli csatornák, könnyű kereset, gyakorlati kiképzésre czélzó intézetek s effélék híja miatt, olly testhez hasonlít a haza, mint a millyent gutaütés környez, és Hlyestül csak véletlen vagy isteni gondviselés ója meg azt; s hol ekkép, midőn minden pang, minden dermedez, természet szerint alig van egyed, kit felette égetőleg ne sújtana a legközelebbi életszükségek fejletlen léte, s ki ehezképest — mert hiszen megnemszűnőleg kénytelen küzdeni azok némilegi pótlására — magasb és tartósb szellemi felhevülésre lenne hajlandó vagy csak képes is.

És ezt igen bölcsen átlátták nemcsak mostani vagy legközelebbi országos embereink, de még eleink is; mert alig vagy tán éppen nem létezik a köz socialis viszonyoknak egy kérdése, melly nemzetiség s alkotvány hű védelme és ápolása mellett, vagy elkerülte vala figyelmüket, vagy egyenesen nem lett volna elmesúrlódások tárgya, sőt egészen kidolgozva és tervbe foglalva, nem fekünnék tüstenti életbeléptetésre készen. Hogy sorvasztó kül és belküzdeimink s még sorvasztóbb elalvásunk és elfásulásunk következtében előleges gondot fordítanak létünk és újáalkulásunk ezen épen most érintett két fő tényezőire, melylyek épsége nélkül ránk nézve nincs és nem lehet üdv, az csak köz méltánylatot és hálát érdemel, midőn más részről nincs jogunk őket vádolni, mintha némi alábbrendelt, de azért még is éppen olly sürgető, mert hozzánk közelebb fekvő kérdések ápolására nem fordítottak volna elég gondot, mert hiszen mint mondám — és ez tény — kidolgozott munka és terv halmozva fekszik egymáson, s úgy szólván csak fizikrára vár, mikép tüstint életbe lépjen, és eddig nem

ismert elevenségei, egészséget és bájít terjesszen maga körül mind az. Ugy annak legalább sürgetőbb része, mik után mostt csak sóvárgunk, de miket fájdalom, nem bírunk.

És ezen szikra, drága földiek, röviden, kereken, magyarán kimondva, nem egyéb mint „Pénz!”

Ámde ha ezt ki nem bírta teremteni hazánkra nézve országos ember vagy törvényhozás, ugyan ki hibája ez? Tán miénk? Miénk, kérdem, mert hiszen noha parányi, azért még is tagja vagyok én is a magyar törvényhozásnak? Bizony nem mi hibánk. Mert igen jól tudtuk s régóta tudjuk, hogy pénz nélkül csak úgy vagyunk, mint puskás puskapor nélkül, ki, bármilly jó fegyvere legyen is, akármikép pezsgjen is mező és erdő vadtul, de azért csak egy verebet sem bír tarisznyába dugni. Midőn azonban ezt tudtuk, az sem volt előttünk idegen, hogy bizony a magyaroknak senki nem ad pénzt, ha nem ad a magyar maga magának, mert ha saját maga nem gondol magával, saját maga nem ápolja magát, s nem eszközli előmenetelét, ugyan a világ hátán ki mívelje mind ezt érette, s ki szeresse őt erősebben mint ő maga magát? Igazi idétlenség: valóságos eszmezavar! Nem nem; rajtunk senki nem fog segíteni, de nem is segíthet. mint mimagunk.

Miért nem tártak ki tehát ezt egyenesen és régóta? Ezt lobbanthatnátok mos: szemünkre. De ez nem lett volna tanácsos; s megmondom miért- Egyszerűn csak azon okból, mert a nagyobb rész anyatejjel beszített elfogultságánál fogva, s tévutakra csábító álbarátoknak könnyen hiedelmet adván, annyira felriadt volna ellenünk, mint ha tudja az ég milly rablást követnének el rajta, hogy bizony közelítés helyett alkalmasint hátrább löktük volna azon kérdés megérlelési pillanatát, melly kérdés féloldalasa nélkül — mint ezt józanul valóban senki nem tagadhatja — csak ezentúl is úgy fog pangani, rideg elveken rágódni s álmokkal jól lakni a magyar, mint többet kevesebbet eddigelé.

S hogy való, mit mondok, miszerint t. i. csak kevéssel ezelőtt nem valának a honi kedélyek saját legnagyobb hasznuk elfogadására még egészen érettek, eléggé bebizonyul mind azon szomorú események által, mellyek az adó kérdése körül napvilágra bősültek. Hány okos ember szólott mellette, s hány derék ember tette ki magát érette! S mi volt eredménye? Több helyütt igen miűl nem: ledorongolás, s a legjobbak megzsibbasztása.

Nem másutt fekszik tehát a hiba, hogy eddigelé a legmesszebbre látó s leghűbb honiuk szinte minden fáradalma, s legkimerítőbb tervei sem egybek, mint írott malasztok s porban heverő halmozványok, de még a nemzetiség és alkotványnak már megalapított elvei sem nyerhettek eddigelé még igazi és tágabb alkalmazást; nem másutt fekszik mondom mind ennek oka, mint törvény-

hozó tömegeink nyers és saját hasznukat fel nem fogó elfogultságukban, vagy inkább: azon népcsábítók ármánykodásban — mert a magyar közönség minden jóra hajlandó — kik a nagy tömegek tudatlanságát s könnyen felgyulasztható szenvedelmét vagy saját czélaikra ügyesen használván, vagy egyszerűleg csak azért, miszerint magyar honunk soha fel ne virágozzék, mindennek útját állják s mindenre békót és bilincset raknak, mi aljas létébül — melly elemük — kiemelhetné a magyart.

Már hogy megnemszünőleg s örökké fog-e dúlni vé-rünkön ezen ármány faj. vagy győztes lesz-e elvégre, s mielőtt késő volna, azon nemesb szellem, melly egy idő óta annyira áthatá a jelen nemzedék olly nagy részét s vagy más szavakkal ezentúl is csak hervadozni, vagy elvégre virágzásnak fog-e indulni Magyarország, az itt a kérdés, és pedig a lehető legkomolyabb, mert egész jövőnkrül határoz. s mi több, már vajmi hamar határoz, mert mindenünnen ránk ég a szükség, s minden oldalról fölünkbe bőszi a veszély.

Én azt hiszem s úgy vagyok lelkesítve, győzni fog a jobb, a nemesb szellem, minthogy leginkább tőlünk függ a diadal; mert lépünk csak mindnyájan őszinte frigyre, mi, kik előtt legelső szempont a haza s annak virágzása, és mi, kik nem czélban de csak az oda vezető utak megválasztásában nem lehetünk egy vélekedésben, de némi legfontosbakban már e tekintetben is megegyeztünk, s kibékültünk, lépünk csak őszinte frigyre, és lehetetlen, hogy az ész és honi hűség súlya ne csikarja ki, habár nehezen, de még is a rövidlátó ó szeműek vagy a kaján keblű álhonfiak markaibul a diadali babért. — Legnagyobb nehézség s egyedüli veszély csak az, hogy mielőtt leperegne a kellő idő, megértsük egymást. Mert egy lélekkel ápolat terv ellenállhatlan erő.

Mint láttuk, s mint látni kénytelen minden, a ki sült galambra nem vár, hogy most egyedül „pénz” azon kellék, melly szikraként új életet s eddigelé soha írem ismert egészségi elevenséget lövellne mindenbe. Pénzre kell tehát tennünk szert, ha ezeaiul is pangani? s hervadozni nem, de elvégre virágzásnak indulni akarunk. Pénzt azonban senki nem ad nekünk, ha mi magunk nem, s ekkép az a kérdés: mikép gördíthetünk mi magunk elégséges pénzerőt össze, a nélkül hogy magunkat meggrontanók, sőt éppen ellenkezőleg biztos és bő gyümölcsöt várhatnánk járuléink után.

És e tekintetben, esedezem drága vérrokonim, figyelmezzetek szavaimra elfogultság nélkül, felhívásomnak itt elősorolandó második részében.

A házi adó kérdése elesett. E szomorú idétlenség arra bírt — s ez tán tudva van előttetek, tán nincs, és

ez okból idom elő a dolgot egy kissé részletesebben — hogy a Jelenkorban több cikk által ne csak kitérjem adó-körüli nézetimet őszintén, de holdonkénti két garas telekdíj fizetését is javaslom.

Nincs itt arra hely, hogy mind azt, mit e kérdés körül elmondogattam — s mi most „többek“ által egy elég vastag könyvben összeszedve ki lőn nyomtatva — újra elősoroljam; de erre nincs is szükség, mert kit a tárgy érdekel, az könnyen átfuthatja a Jelenkor ebbeli cikkeit, vagy egyenesen a most érintett „Adó és két garas“ című könyvet veheti kezébe.

Eszmém fő tényezőit azonban még is elé kell itt adnom újra legalább fővonásilag; s ugyanis, mert némi körülményeket mélyebb szemügyre vévén, némi ellenem gördített ellenvetéseket méltányolván, némi jó tanácsnak pedig hódolván, több módosítást leszek bátor, nem ugyan a dolog lényegére, de csupán annak könnyebb elviselhetesére s ekkép elfogadhatóbbá tételére nézve, a most elősorolandó felhívásban hozni javaslatba.

Eredeti eszmém fővonásai ezek:

Fizetessék minden holdtul áltálján véve — tehát jobbtól több, rosszabbtul kevesebb — két garas telekdíj évenként 35 egymás után következő esztendőig. Cél és feltételek e következők:

1szer Ne örökre kösse magát le a nemzet efféle telekdíj - fizetésre, s ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesztés — amortisatio — elvét.

2szor Az így egybegyülvő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3szor Azon kérdés eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen fordítandó a hazai investmentalis kincstár, egyedül s mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen magá, akár közvetve megbízottai által.

4szer Egy országos, Budapesten létező kincstári hivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5szer A pénzek mire lett fordítása minden következő országgyűlésnek terjesztessék elibe.

Az így egybegyülvő évenkénti nemzeti jövedelem Fényes szerint 6,239,850-ezüst forintra rúgna-

Én azonban könnyebb számíthatás végett 5,000,000ra teltem ezen jövedelmet, s azt tervezem, hogy venne fel ennek fejében az ország száz milliót, mikép azután kilenczven milliót kiadva, kamat által 30 év leforgása alatt 160 millióra emelkednék az országba fektetendő pénz, és körü belül éppen ennyi idő alatt le is volna törlesztve az égési kölcsön, midőn mind egyeseken mind a közönségen tetemesen segítve, s ekkép példabeszéd szerint egy körel kettőt dobva, ismét adósságnélküli szüzeségé-

be iktattatnék vissza a teljes virágzásnak indult hon, minthogy az öt millióba lenne foglalva a törlesztési díj.

Kivetési kulcsul, mintakép a somogy-megyeit hoztam fel. Kezelési, mirefordítási, valamint felelősségi részletekbe nem igen bocsátkoztam, egész okoskodásom súlyát — mellyel tán bírt — egyenesen azon vezértényezőre pontosítván össze, hogy fizessünk. s pedig fizessünk egyedül és kirekesztőleg telekdíjt, minthogy más direct adót nem volna tanácsos kivetni, indirectadót pedig vagy nem bírna meg a hon, vagy abbul egyedül csak cseppeket várhatna, mikkel most előleg kár volna bajlódni.

Ebből áll főszabásilag egész eredeti eszmém.

Elmesúrlódás, helyesb nézet és jó tanács következtében módosított, körülményinkhez illőbb, s ekkép javított tervezetem ellenben következő:

Mi a *summát* illeti, *nem bánom, ha máskép nem lehet, két garasrul leszállok egy garasra.* S így ugyan nem 2 ½ millióra szállítom le azon évenkénti díjt, mellyre tervem vezértényezőjét állítom, hanem 3 millióra, minthogy Fényes szerint holdonkénti általjános egy garas után 3,119,925 for. kerekednék ki.

Ezen módosításra — ha csakugyan kell valamit asummára nézve módosítani — az bír, hogy pangó, eladósodott s általjános szívrehaló szegénységünk és kivált pénztelenségünknel fogva, nemiek szerint tán sok is volna a két garas. Ezen okoknak — ha kell — engedve, ám kezdjük tehát kevesebbel. Ha látjuk hasznát s érezzük gyümölcsöző hatását, mindig kezünkben van, vagy kezükben lesz a minket túlélőknek, az egy garasos díjt rögtön magasbra emelni.

Már mi az évek számát illeti. mellyeken keresztül évenként rendesen volna a kiszabott 3 millió fizetendő, s mellyeket 35 évre tettem, ezeket nem sokkal szállíthatom lejjebb, s e tekintetben nem igen tágíthatok. S pedig igen természetesen, mert ha csak néhány évi fizetésre hátrózná el magát a nemzet, ez által tökéletesen elesnék, s úgy szólván maga magát tiltaná el a lehetőségtül: „okkal móddal kölcsönt contrahálni“ s ennek következtében rögtön nagyobb szerűekbe foghatni, mi eszmémnek ha nem is éppen legfőbb — mert hiszen a legfőbb: az évenkénti rendes fizetés — még is olly tényezője, melly nélkül nem lehetne vární annak üdvös hatását, minthogy aggasztó hátramaradásinkbul, mikor a tennivalók egész tengere áll előttünk, valóban nem emelkedhetünk ki provinciális foltozásokkal, vagy lassú „egymásutániakkal.“ de itt már ideje, az egész nemzeti testre nézve tenni összefüggőt, s mennyire csak lehet kimerítőt, mi azonban tetemesb pénzmennyiség nélkül éppen olly kevésbé eszközölhető, valamint tetemesb pénzmennyiséget megint alig főgnánk máskép szerzetni, mint kölcsön által.

Szorosan 35 évhez azonban nem kötöm eszmémet. Legyen néhányval kevesebb, néhányval több, ez nem változtat a dolgon, csak ne legyen kevés, mert másképp a törlesztés nem létesíthető, mi azonban fő dolog. Mert ha már kölcsönt contrahál a nemzet — s e nélkül szaporán nagyokat nem mívelhetni — legalább örök adósságba ne verje magát, s ezt csak úgy kerülheti el, ha a kölcsönbe szövi a törlesztési mütéiteit, midőn ez egyedül számos évi rendes fizetés következtében eszközölhető. Én 35 évet azért említettem, mert, ha nem csatlakozom, a legtöbb törlesztési kölcsön, mikor csak bizonyos esztendei járulék fizettetik be, a nélkül, hogy a tőke is visszafizettetnék, 35 évre terjed. 36 év tán még alkalmasb volna, ha t. i. ezentúl is csak minden három évben tartatnék országgyűlés, mert ezen időszak éppen tizenkét országgyűlés lefolytával egyenlő. Egyébiránt mint mondám, néhány évvel több vagy kevesebb, nem eldöntő szempont, csak hogy túlságos áldozatok nélkül történhessék meg a törlesztés, miszerint örök vagy zavart okozó adósságokba ne verje magát a nemzet, és mégis rögtön nagyobb erőre tehessen szert.

Czél és feltételek, miket a fentebb előhozott pontban lehető legnagyobb általányban érintek, természet szerint módosított eszmém szerint is csak ugyanazok: t. i. hogy magánkért magunk tegyünk és nihil de nobis sine nobis; midőn a kölcsönt illetőleg azt hiszem nem szükség itt hosszasan tárgyalnom, hogy az, mert 3 millió jövedelemhez lenne szabva, nem fogna a supponalt kamatláb szerint 100, de csak 60 millió lehetni. Miről azonban még néhány szót lentebb.

A kivetést szinte a somogyi minta *) szerint kívánám eszközölni, s pedig úgy, hogy a megyéket öt vagy több osztályba sorozva, tüstént most vetné ki az országgyűlés a három millióbul egyegy megyére esendő pénzsummát; mellyet aztán minden megye megint saját körében hasonlag a somogyi mintához képest osztana fel.

Ezen pontnál azonban tetemesen elválnak az eredetitől módosított eszmém, mire különösen felkérem a köz figyelmet, minthogy tervem mostani alakja által úgy hiszem tökéletesen meg lesz szüntetve azon sokak által érzett aggodalom, mintha erőnkön felül s ekkép túrhetlenül meg fognánk mi földbirtokosak a telekdíj által lenni terhelve, mellyül, mert sok haszontalan tér van Magyarországban — és ez volt, mitül sokan olly annyira fáztak — 10. 15 garai. sőt tán még több is vettethetnék egyegy hasznosb holdra,

Eredeti eszmém szerint tervemet egyenesen és egyedül Matyarország telkeire, vagy jobban mondva, terére állítom, tervemből minden egyéb direct vagy indirect adózási Teniszért kirekesztvén; midőn azon fizetési tervnek,

*) Lásd ezt az „Adó és Két Garas“ című könyvben.

mellyet módosítva most ajánlok, szintén a telekdíj fő de- reka, ámde abbul sem egyéb direct sem áltálján véve minden indirect adózási forrást ki nem zárok, de alkalmasbjait men- nyire lehet segítségül elfogadom, s pedig azon okbul, mikép aztán a telekdíj súlya, melly a két garasrul — ha kell — egy garasra leszállítás által már is feliben kön- nyült, még kényelmesebben legyen elviselendő, s ekkép ne leljen a magyar földbirtokosak bizonyos része — melly nemfizetésben, találja gyönyörét sőt üdvét — plausibilis ki- surranási hátulsó ajtót e csekély teher alul is kibújni, de vagy szolgálja mint illik a hazát, vagy semmihez járulni nem akaró haszontalannak bélyegét viselje az egész haza láttára homlokán, szinte mint illik.

Ehhezképest, jóllehet egyenesen a vármegyékre volna hagyandó- mint én vélem, a rajok esett osztalékok kive- tését eszközteni, azért még is el lehetne országgyűlésileg határozni azt, hogy azon maximum, mellynél súlyosb telekdíjjal egyegy hold földet, bármilly gyümölcsöző lenne is az, terhelni nem volna szabad sehol és semmi esetre, ne lehessen magasb mint két garas, midőn minden haszon nélküli térek, vagy egészen ki lennének hagyandók, vagy legföljebb elv-tekintetből egyedül némi kevéssel terhelendők-

Illy eszközlés által rögtön megszűnnék minden igaz- ságos aggodalom, mert biztosítva lenne a leggyümölcsö- zőbb telkek tulajdonosa is, hogy egyegy holdjára két ga- rasnál magasb díjt a lehető legsúlyosb esetben sem ró- hatnak, midőn tavak, székesek, homok-lapályok, kis becsú rengetegek "s efféle javak ura inkább elvért mmt valódi teherhordás végett esnék az új rendszer alá. — Ámde ezen könnyítés, midőa hiedelmen szerint mindenkit megnyug- tat, ki egyenesen nem akarja magát kivonni minden fi- zetésből, más részről nem nehéz észrevenni, nem csekély csorbát ütne az évenkénti három millió jövedelmen. E csorba azonban vajmi könnyen helyre üttethetnék egyéb direct és némi indirect adózási rendszerek által, úgy hogy, midőn sokkal könnyebben viselhetnők a magunkra vett új terhet, alkalmasint mégis kikerekednék az évenkénti három millió, melly 60 milliói kölcsönvételnek tényezője, melly summával, eszesen és hűn kezelve, bizony ki le- hetne állítani nemieket, mik ha nem volnának is éppen vi- lágcsudák, legalább megszerettetnék velünk a köz terhek- beni részvétet; s én, mi engem illet, már ezzel is megelé- gszem, mert lásson a magyar esik egyszer igazi sikert, s lássa egy utal egyszer már azt is át hogy sikert s kivált nagyobbszcrű sikert egyedül jól irányzóit közérő szülhet, s ne kételkedjünk: újjáalakulásának diadala bizonyos.

Eredeti eszmémtől mostani javaslatom tehát a mellett, hogy — ha már máskép nem lehet — két garasrul egyre szállok, még abban is különbözik, mihezképest nem zár ki egyéb bárminő direct vagy indirect jövedelmi kútforrást is,

midőn eredeti eszmém szerint, mint fentebb érintem, egyedül telekdíjra kívántam állítani honunk investitioális mütételét.

Már mi a kezelési, mire fordítási s felelősségi kérdéseket s ezek gyakorlati alkalmazását illeti, valamint nem bocsátkozhattam eddigelé részletekbe, s egyedül a hely szűke és idő rövidsége miatt, jóllehet vastag könyvre nőtt az, mit már ezen olly annyira fontos tárgy fölött kitaláltam, úgy annál kevesebbé tárgyalhatom kimerítőleg e szempontokat most s természetesen, mert most még szűkebbre szorult idő és hely. Annyit azonban mondhatok, mi a kezelést és felelősséget illeti, hogy én inkább visszavonom vagy megsemmisítem telekdíji eszmémet, hadd eszközölje Magyarország felvirágzását inkább a vak véletlen és a pusztá jó szerencse, mielőtt a kezelésből ki engedném rekesztetni a nemzetet, vagy valami ámitás és szemfényvesztés féle felelősséggel kihagynám magamat elégíttetni. Nem nem. Ha már fizetünk, ne kezeltessék járuléunk nélkülünk a felelősség súlya pedig ne fajuljon formalitási szappanbuborékká. Többnyire: legyen eszmém szerint csak egyszer elfogadva s megállapítva a fizetési elr, s mi a kezelést és felelősséget illeti, ám rendelkezék akkor a nemzet óvakodva kénye kedve szerint.

A mirefordítás eldöntése országgyűlésrül országgyűlésre mindig a legislatio dolga legyen, úgy hogy mindig csak az léphessen életbe, mit a többség óhajt, mint-hogy elvégre nem provinciális érdekek ápolása s egyes megyék előleges kedvezése van és lehet napi renden ezen-túl, de egyedül a köz haza egyetemes állása s ennek általjános haszna adhat tennivalóinkban irányt.“

Ez volt eddigelé a tennivalók körül eszmém, és ma is az, mert ha a többség nem bírja felfogni, de még csak azt se, mi honának investitioális kérdését tekintve, legközelebb érdekeit illeti, akkor kérdem: ugyan hol rejlik, ha egyesek önkényében nem — mellytül mentsen Isten — progressionk józan logikája? Bizony sehol egyebütt, és azért nem fogadhatunk el tennivalóink sorozatát illetőleg egyéb útmutatót, mint a többséget.

Midőn azonban így vagyok meggyőződve, nem átalom más részrül tétova nélkül kimondani, hogy a többség felette sokszor csalatkozik, s nem ritkán, kivált felingerült állapotban csak akkor veszi észre tévedését, mikor már késő. Mihezképest szoros kötelességnek is tartom, hogy minden, ki e tekintetben csak egy kissé is avatottnak hiszi magát, szólaljon fel a teendők sora iránt, mik aztán elégséges és minden oldalú elmesúrlódás következtében ne igen tétovázzon a nemzet a lehető legjózanabb logika kiválasztásában, mert hogy s kivált eleinte egy kissé tétovázni fog, az el nem kerülhető, s ekkép csak az a feladat, hogy minél szaporábban s kevésb veszteséggel érje el kifejtése s előmenetele valódi útját.

Nem fogom ennek következtében elmulasztani én som, mikép mindent e tekintetben — tessék az aztán vagy ne tessék — annak idejében el ne mondjak, mert mint fentebb érintem, nem lehet ezentúl arról többé szó, hogy egy vagy más megyének érdeke által vezéreltetni hagyjuk magunkat, vagy valami kedvencz fallaciának hallgatva hódoljunk, hanem hogy az egész haza, mint organicus test, egyetemben vétessék tekintetbe, és ne édes csalálmak, de a valónak súlya szolgáljon tennivalóinkban iránytűül.

És ha eddigelé nem bocsátkoztam ezen felette fontos kérdés elemezésébe s bonczolgatásába, attul csak az tartóztatott, miszerint — mint számos czikkeimben érintem — ne adjak alkalmat divergentiákra, mielőtt valami bő kútforrás megnyílva nincs: midőn ha ez egyszer tárva áll, könnyű lesz akkor, vagy ha nem is tesz könnyű, elvégre kénytelenek leszünk valamiben megegyezni.

Fővonásilag addig is azonban, míg egy derék kntforrás megnyitása következtében arra kerül a sor, egyet és mást életbe léptetni, mikor majd kimerítőbb leszek, nem vonakodom ezennel őszintén kitárni, hogy én, ha rajtam állana, mit mívelnék azon pénztehetséggel, mellynek egybegördítése után sovárgok s azt ekkép tervezem is.

Legelsőben is, mielőtt kölcsönvételbe bocsátkoznám, mindenek előtt bevárnám: hogy valljon milly nagy summára üt azon jövedelem, nvelly az új rendszer következtében évenként egybegördülend, minthogy egyedül ezen tényezőnek kifejlett s ismert sarkalátára állíthatni biztos és jutányos kölcsönt. E jövedelem magasságát azonban csak azon okbul sem lehetne megtudni előre biztossággal — ha t. i. módosított javaslatom szerint volna az egybegördülendő — mert nem egyedül telekdíj és egyéb direct, de némi indirect kútforrások is használtatnának az érintett és sperative három millióra tett évenkénti Jövedelem kiállítására; indirect források bőségéről pedig előre semmi bizonyost nem tudhatni.

Hazánk investitioját illetőleg elmulasztásink századosak. Ennélfogva lehetetlen azokat néhány hónap alatt pótlani. Ehezkepest egyedül az lehet a feladat: mennyire csak lehetséges, jól és kimerítve, helyreállítani a hiányokat, habár nem is olly rögtön, mint azt a jobb kedély óhajtáná. És ha ez igaz, akkor valamint megbocsáthatlan bűn volna de csak holnapra is halasztani, ha ma lehetne elérni, azon elv eldöntését, hogy mi nemesek is járuljunk, és pedig pénzbeli segedelemmel is járuljunk honunk jobb investitiojához, úgy viszont éppen nem csekélyebb bűn volna, a kölcsönvételt és a végbeviendők kiválasztását szerfelett rögtönözni. S igen természetesen, mert ha most tüstént akarnánk kölcsönt contrahálni, most rögtön, mikor — bármit végezzünk is elvileg és törvényileg — még sem tudhatjuk előre teljes biztossággal, a gyakorlati élet me-

zején mily summára fogna rúgni jövedelmünk, ha nem is éppen bajjal, de alkalmasint egyedül igen nagy áldozatokkal lennénk képesek szerezni pénzt; midőn, ha egyszer apadictice tudjuk, milly jövedelemre számíthatunk biztosan, iáként eloszlik minden nehézség, s okvetlen olcsó áron teketünk pénzsegítségre szert. Éppen így, ha t. i. nem akarunk ezentúl is csak foltokkal segíteni honunkon, annak itt ott kitünőbb sebeire kenvén irt, de el végre az egyetemes hazai test egészsége s felvirágzása az, mit elérni sóvárgunk: akkor szinte nem tehetünk rögtönözve helyest; de a localis és pártérdekeknek mindenek előtt össze kell olvadniok némi közös hazai érdekekbe; mi azonban egyedül kimerítőbb s ekkép hosszadalmasb súrlódásoknak lehet gyümölcse.

Én tehát, feltéve, ha egyszer törvényileg el volna határozva „hazánk investitiojához járuló eszmém“ — s bár esnénk ezen életkérdésen ha lehetne e pillanatban keresztül, mert valóban Magyarország pillanatai nemcsak drágák, de lehető regenerationkat illetőleg tán már kevesek is, oh! ne felejtük ezt — én tehát legelsőben is, mielőtt kölcsönvételi tractatusba bocsátkoznám, mindenek előtt bevárnám, mikép és milly summáig gördül be a várt jövedelem, mihez képest aztán, miden ez egyszer tetteleg constatirozva lenne, minden idővesztés nélkül egész kifejtésre vigyem eszénket, azaz: lehető legnagyobb es legjutányosb kölcsönre tegyek szert, minthogy egyedül ezen műtétei által nyerhet adakozásunk, ha így lehetne mondani emeltyüi erőt és hatást, mellyre köz fejletlenségünk s ezzel járó általános gyengességünknel fogva ollyindispensabilis szükségünk van.

Ezen — ha így akarnók nevezni — bevárési időt azonban korántsem hagynám leperegni dologtalan s ekkép hasztalan, sőt éppen ellenkezőleg, éjjel nappal dolgoznám és dolgoztatnék mások által, miszerint lehetőleg kimerítve s tökéletesen egybefüggő lánczolatban kitünjék mind az, mire szükségünk van, és mi eddigelé inkább csak szakadozva s egyes panaszok után ismeretes előttünk, sőt néha egyenesen ellentétben levén a köz hazai virágzással, egyedül bizonyos tájak haszonbélyegét viseli, vagy sokszor valóban nem mélyebb kútfőből veszi eredetét, mint kávéház vagy csapszék politikai köre szokott lenni.

Vegyük a dolgot gyakorlatilag. Körülbelül ugyan mire fognók fordítani az Isten segítségével egybegyülcendő ország-investitionalis tőkét? Én azt hiszem — legalább én így tenném — mindenek előtt: jobb közlekedésekre, vizszakalyozásokra, gyakorlati tanodákra, némelly házi adórovatokra, javító-intézetekre, némelly hasznos privát vállalatok elősegítésére s tán egy két specialításra, mint például: budapesti országház-építésre sat. És ez kezdetnek tán elég volna. Mi felülmarad — ha marad — tartassék az fen gyümölcsozó kincstárként: mert valamint egyes gazdánál, úgy nemzetgazdaságilag sem árt, sőt szükséges a tartalék-pénzalap,

minthogy nem várt eset, melly pénzsegítséget követel rendszerint sokkal sűrűbb, mint a pénzteremtő véletlen.

Nem lehet czéлом ez alkalommal bármilly részletekben bocsátkoznom, de ha ezt nem is cselekszem, azt hiszem, a legfelszinesb is átlátandja már az eddig mondottakból is, mikép némi előleges combinatiók nélkül, de csak a jobb közlekedések és vízszabályozások tekintetében sem fognánk gyökerest mívelhetni, habár számos milliót akar-nánk is egyedül e czélokra fordítani.

Honunk most tunya test, mellynek csak szabadabb mozgás adhat életet és erőt- Egy két útvonal ennél fogva habár írsítne is némi vidéket, azért az egész hazai testre még is csak olly hatással fogna lenni, mint nyavalygó testre nézve, mellynek egész organismusát kellene nevelni, sem szokott különös és kivált tartós jótékonyssággal lenni egyes tagok ápolása.

Valami egybefüggő, valami egész az. minek elérésére kell törekednünk. hahogy honbálványzó álmainkat nem akarjuk felhőkre állítani, vagy farkas-függetlenségi rengen-tegekbe sülyeszteni, de elvégre szabad polgárokhoz illő csinos hazával sóvárgunk megajándékozni, ha nem is éppen saját magunkkal együtt az élőket, legalább a jövő nálunk tán szerencsésb kort. Úgy hogy ha nem is tehetünk minden-t egyszerre, mi nélkül közvirágzás lehetetlen, vessük meg legalább valami egybefüggő rendszer sarkalatát.

A közlekedéseket tekintve ennél fogva, miszerint nem csak egyes tagok. de az egyetemes hazai testnek vér és nedvkeringése fejlődjék ki teljes elevenségre s egészségre, korántsem elég itt ott nyitni utat, ásni néhány csatornát, vagy építeni egy két vasutat, mint tán éppen kedvünk csoszszan, vagy személyes érdekünk sugalja, vagy a zsarnok divat követeli; ámde az egész hazát tekintve illik egybefüggő közlekedési tervet készíteni előbb, mintsem bármibe is fognánk, ha t. i. áldozatunknak nem egyedül vármegyei vagy legfeljebb vidéki, de országos gyümölcsét kívánjuk élvezni- S e fölött miért fizessen például Pest, Fehérvár vagy Soprony jobb közlekedésért, mikép a fel-föld meg az alföld eláraszsa termékeivel vásárját, hahogy a felföld meg az alföld nem fizet viszont olly közlekedésért, melly Pestnek, Fehérnek és Sopronynak nevelné hasznait, s így tovább. Nem világos-e ez?

Mindent egyszerre ugyan nem kezdhetni; ez igaz. De azért még is nagy különbség van a közt, valamibe minden rend nélkül ide oda kapkodva fogni, vagy egyet s mást okszerűleg felállított s egyetemes rendszer szerint egymás után indítani meg; s ugyanis, minthogy első esetben teljességgel lehetetlen, mikép a legnagyobb áldozatok daczára is kifejlődjék valami egybefüggő organicus egész, midőn előre kidolgozott logikai rendszer után kisebb áldozatokkal is szinte csudákat mívelhetni. És mi az igaz-

ságot illeti, s ennek több vagy kevesebb létével természetesen egybefüggő nagyobb vagy kisebb fizetési hajlamot — a főszeponct, melyet nem vehetni elég tekintetbe — bizony másképp áll előttem a dolog, ha előre tudom: rám is kerül a haszon sora, habár később is de bizonyosan, nini ha attul kell tartanom, vagy ez szinte világos előttem, hogy én elvégre is mások hizlalására fogom vinni áldozatomat, tán keserű veritékem gyümölcsét, míg saját sorsom bizony örök koplalás leend.

Közlekedések dolgában tehát Istenért ne kapkodjunk ide oda, ha t. i. nem vármegye vagy egyes táj, de Magyarország virágzása fekszik lelkünkön, hanem eszközöljünk mindenek előtt az egész országra nézve kimerítő közlekedési hálózatot; mikép aztán, habár egy város, bizonyos megye, valamely vidék tán később veend is részt az elevenebb élet egészségi kéjeiben, azért előbb utóbb de elvégre még is minden táj, minden hely, sőt mennyire lehet, minden egyed részesüljön ahazai jobb egészség áldásiban.

És ha ez közlekedési tekintetben áll, annál talpra esettebb igazságnak mutatkozik, korlátlan vizeink szabályozását illetőleg; melly ha minden oldalruli megfontolás s tökéletes összefüggés nélkül vitetik végbe, s bizony mondom, alkalmasint többet fog egy vidéknek ártani, mint amenyit használna másiknak, sőt talán még azon tájt is fogja sújtani; mellynek kedvéért vitetett véghez, minthogy csak egy kissé hosszabb időt tekintve még nagy kérdés a mezei gazdákra nézve, valljon mi sorvasztóbb baj:, a néhai nagyobb víz-e, vagy a közönséges és kivált alföldön olly tikkasztó szárazság; midőn minden esetre alig követhetni el a mezei gazdaság körében otrombább *bűnt*, mint vizek — mert néha alkalmatlanok — meg nem fontolt s ekkép hebehurgya leszállítása által ellökni s megsemmisitni az irrigatio áldását, mellyel semmi nem ér fel.

Egyebekre, mint gyakorlati tanodákra, javító-intézetekre, elősegítendő privat vállalatokra, valamint némi specialitásokra nézve körülbelül szintígy áll a dolog. Úgy hogy ha nem is épen olly igen szükséges az ezek közti szoros egybefüggés, mint közlekedések és vízszabályozások dolgában, azért még sem közönyös, például: azon négy vagy öt *real-tanodát*, mellynek tüsténti felállítását javaslanám, hová fognók állítani, de e fontos kérdést is, a köz hazára levén tekintettel, egyedül kimerítőbb s érettebb combinatio oldhatja fel részrehajlatlanul, valamint, többet kevesebbet szinte minden egyéb hazai investitioja a tárgynak mikori s mi módoni végbevételét is.

Attól, hogy efféle előleges combinatiók s fontolgatások szerint tudja milly időre fognák visszalökni egynek és masnak életbeléptetési pillanatát, ugyan lehet tartani, ezt nem tagadom, mert ha van időpazarló sőt időölő nemzet a világ hátán, az bizony mi vagyunk, és e fölött — mi

szinte igaz — nem is mindig munkálhatunk, mikor erre kedvünk volna, és a miként munkálni szeretnénk, és ez nagy baj; ámde azért még sem kerülhetjük el ezen veszélysziroteket, de az a feladat, azok közt kellő időben szerencsésen keresztül vitorláznunk, hahogy vajmi szaporán ugyan, de éretlen s emésztetlen eszmékkel legott felsülni és zátonyra kerülni nem kívánunk, mikép aztán nagy dicsőséggel ott álljuk álmaidt előmenetelünk nemzeti torz-ünnepét.

Egyébiránt nem kell erre csak egy kis jóakarattal is, sok idő. Úgy hogy ha a „hozzájárlási“ elv megalapítása s törvénybe iktatása után talán egy sőt két évet fordítnánk „előkészületekre“, mi alatt tömérdekét végezhetni, azért ne féljünk, bizony nem fogna az igazságos bíró minket — kik szinte mindenben századokig hasztalanul késtnk — ezen hasznos kis késedelemért legkisebbé is kárhozhatni.

Meglehet, sok magyar van, ki éppen olly sebesen szeretne haladni mint én, hanem hogy egy is legyen, ki erősebben vágnék inkább ma miut holnap kibontakozni öszszemecsevészett aljas létünkbul nemzeti s köz alkotványi állásra, azt nem hiszem. Ámde éppen azért, mert így vagyok lelkesítve, gyűlölöm a foltozást, valamint gyűlölöm a túlhajtást is, minthogy folt foltra koldusöltöny, s a mi túlhajtatik, okvetlen kidül czél előtt; én pedig, ha már kell, inkább saját magam szeretném viselni a koldus szerepét, hogy sem illyest általjánosan a magyar viseljen; s mi a czélt illeti, melly után minden jobb magyar sóvárg, azt nemcsak kitűzve, s mint nyargal, repül és tantalusi kinok közt erőlködik feléje nem egy magyar, de elérve is szeretném látni.

Legyen mindenkinek a hon felvirágzásához járulása s bizonyos summának évenkénti fizetése egy kissé hosszabb időre elvileg és törvényileg eldöntve: és a bizonyos siker végett esedezem, ne hajtsuk túl a többit, azaz, ne szeleskedjünk, ne otrombázzuk el tehetségünket úgy, mint szokta fecserleni vagyonát éretlen ész és híg velő, kivált melly valami véletlen által marul holnapra nevezesebb értéknek lön ura.

Módosított s most ajánlott tervem szerint, ha az elfogadtatik, s kivált ha annak kifejtésére elegendő idő is engedtetik, s a jó szerencse is szolgál kissé, körülbelül 60 millióra, s ennek kamatját vévén számba, még sokkal magasbra rúghatna azon pénztehetség, mellyrül nemzetélethez aranyozva igen rövid idő leforgása alatt rendelkezhetnénk. Roppant erő, eddigi nyomoruságinkhoz szabva, s eszesen és hűn kezelve olly emeltyű, mellyel okvetlen új életnek indulna a magyar, mert megkedvelvén hónát sikeresen szolgálni, csakhamar olly helyzetre emelné magát, miszerint minden nagyobb megeröltetés nélkül, ha erre kedve volna, később még nagyobb áldozatokkal is járulhatna anyafölde ápolására. — Fogadtassék jelszóul azonban a „hamar“ a „sebes“ a „csak rajta“ el, s bizony

minden olly piczi lesz az egésznek eredvénye, s olly bizonyosan nemzeti csődper a vége, hogy „önbizodalmunhosszú időre vagy örökre elvesztvén, tán legjobb leend minden kerülgetés s további önámigatás helyett a kecsgetető „leszünk“ függczímerrel felhagynunk, s helyette ő szintén megvallanunk, hogy „voltunk vagy legfeljebb hogy „nyomorultak vagyunk“.

Én tehát, ha rajtam állana tenni mit kívánok, vagy legalább tanácsot mernék adni, bizonyosan azt fognám tenni vagy tanácslam, hogy éppen olly sebességgel vigyük a haza investitiojáhozi járulás elvét keresztül, a mint aztán óvakodva s lehető legkörülnézőbb vigyázattal bánjunk egybegördülendő tehetségünkkel. S pedig, mert elvégre „tennünk“ kell, hahogy előbb utóbb, de hamarabb mint *gondolnók, bukni nem akarunk, midőn más* részrül bizonyos sikert kell akarnunk — mi csak óvatosságnak lehet eredvénye — ha megint az elcsüggedéssel okvetlen járó pusztulás veszélyeibe nem kívánunk sülyedni.

Ezek után legyen azonban szabad felhívásom e következő 3-ik szakaszában közelebbiül kitárnom, hogy tulajdonkép miért hittem szükségesnek e sorokat, rendkívüli figyelmetekbe ajánlani, tisztelt Hazafiak.

Jelen országgyűlés a mint közönségesen tudva van, választmányt nevezett, melly már kevés nap múlva megkezdendi működését s mellynek tisztül az tűzetett ki: hogy a hazának mind szellemi mind anyagi kifejlődésére szükséges költségek mi úton és mi kútforrásokbul lehető legkönnyebb beszerzése, úgy szinte igazságos felosztása s legczélszerűbb kezelése iránt, mind közjogi mind közgazdasági tekintetben olly végbül adjon még ez országgyűlés elibe minélelőbb véleményt, hogy a köz szükség jelenleg mi módoni földöztetésének s jövőben mi módon lehető legczélszerűbb földöztetetésének tárgya teljes és tökéletes világosságba helyeztetve leendvén, a nemzet áldozatra hajló készségének központosulhatására annál biztosabb irány tűzethessék ki s e részben a szerint tétethessék törvény által rendelkezés, a mint az ország köz java, s a haza polgári s anyagi jóllétének jövedője leginkább megkívánják.

Már milly különös benyomást tón, s milly szétágzó sőt egészen ellentételes véleményre adott alkalmat soknál e kiküldetés, az valóban igen feltűnő, ámde rövid érinti-se tán nem egészen közönyös. S ugyanis, egyik fölötte restté, másik ellenben fölötte örvendett rajta, és mi legkltönös: éppen azon egy oknál fogva, mihezképest az egyiknek azért tetszett vissza, mert a közös adó elvét gondola általa veszélyeztetve, midőn a másiknak viszont éppen azért *tetszett* annyira, mivel ennek minden időkre való megbukatását várja tőle. Sok tovább azt hitte, semmi czélirányosbat nem lehetett volna kigondolni, mint az érin-

telt választmány kiküldetését, mikép most, miután a házi adó ügye többséget nem fogna nyerhetni, még is történjék addig is, míg ez kivíva lesz, ahon felvirágzása végett valami, mikor nem egy megint, tudja az ég, milly irigy combinaliot látott az egészben, csakhogy az általam közelebb-rül felhozott lélekdíji eszme meg legyen törre, s így tovább.

Én nem tartozom azokhoz, kik mindent az ártatlanság színében látnak, és sehol nem tudnak észrevenni ármanyt, malitiát, vagy legalább Mephistonak körmeit. Sokon estem éltemben keresztül Sokban egészen kiábrándultam. És mondhatom, ha nem akarom is tagadni, hogy vannak egyedek, kik magasan lebegnek mások fölött, azért nekem e földön még is bizony csak emberekkel, s rendszerint igen gyarló emberekkel volt dolgom, midőn soknál, a mint én bírtam vese - mélyeibe hatni, csak erő hiányzott, mikép az összekeverő s a legszebbet is megrontani vágyónak szerepét következetességgel keresztül ne vigye mindenben. Felelte távul vagyok ennél fogva azt állítani akarni, mintha azon megalégedés, melly a most szóban levő választmányi kiküldetés miatt többekben támadt, igen nagy részben nem vette volna eredetét vajmi tisztátlan kutfőből-

Hogy azonban, ezen választmányi kiküldetés s mi módoni kiküldetés alatt más rejlett volna, mint legforróbb s legősintébb vágy, egy vagy más módon de valamikép azon pénzbeli kútforrásokat is megnyitni, vagy azok megnyitásához legalább közelíteni, mellyek nélkül valódi egészségre soha nem emelkedhetik honunk, azt soha velem nem hitetheti el senki; mert ha efféle undorodást okozó gyalázat-fekély lappangna vérünkben, most midőn annyi hű kedélytán éltevel is volna jobb létünket megvásárlani kész: akkor valóban minden jobb magyarnak keserűn kellene megsiratni azon órát, mellybenöt a boszús egek haragja egy rothadó nemzet tagjául a semmiségből kiemelni kegyetlenkedék.

És ez lehetetlen, én legalább míg lehelek hinni nem fogom; mert megtörhetlenül él bennem azon szent hit, hogy

„Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor stb.“

Én tehát ismételve mondom, a legtisztább hazafiság emanatiojának tartom, a most már rövid idő alatt egybegyűlendő választmány kineveztetését, valamint kinevezési módját ő; midőn más részről tökéletesen meg vagyok individuális felfogásom szerint győződve, hogy, minden körülményt kellő fontolóra s áltálján mindent mindenben véve, lehetetlen volt általános pangásunkat tekintve, a kérdésben levő ügy kifejtése s életbeléptetése végett valami célirányosbat. tenni, mint országos választmány kiküldetését.

Ámde, mert így vagyok meggyőződve, s e fölött rendületlenül bízom a már megalakult országos választmány tisztelt tagjaiban, hogy ők minden személyes és mellék-tekitet nélkül, hűn és kellő óvatossággal fognak eljárni tisztükben, azért még is mély gond epezti keblemet.

Legyen ehhez képest szabad, aggodalmam okát lepleg nélkül kitárom. Én nem kérek, nem követelek mást, mint rokonhangulatúfigyelmet, midőn más részről igen távol vagyok, az itt többször felhozott tisztelt országos választmánynak, mellynek én is csekély tagja vagyok, bármiben is praedjudicálni akarni.

A tennivalók tömege az országgyűlésen roppant. Ülés, választmány, előleges tanácskozás megnemszűnő lánczolatban váltják fel egymást. Úgy hogy alig van vége egynek, már kezdődik más, s aggodalmas részvétellel kíséri a munkálókat a jobb kedély, hogy valljon miként foghatnak csak a már megkezdettekben is sikeresen kibontakozni. Most mind ezek hegyibe kevés nap alatt még ezen most érintett választmány is megkezdte működéseit, s pedig olly tárgyban, mellynél kényesb, életbevágóbb, több oldalú és terebélyesb tán alig volt valaha, legalább magyarországi választmány gondjára bízva. Az országgyűlés ellenben már hosszásra terjed, s ki tudja, tán csakhamar, s előbb mint gondolnók, ránk virad azon nap, mikor még kettőztetett munka is csak bajjal fogja végbevihetni, mi olly sokáig vala fíradalmának tárgya.

Ugyan nincs-e aggodalomra ehhez képest ok, hogy ezen olly ízén értékes tárgyra nézve tán el fog illanni fölöttünk az alkotó pillanat? Mellynél kitudhatja, a kétes jövődőben var-e ránk kedvezőbb? — Én valóban teli vagyok gonddal.

A választmány bizonyosan nem fog felszínest vagy félszeget az ország elibe terjeszteni akarni. S ha így, akkor a rábízott tárgynak sok-oldalúságánál fogva alig lesz képes, kivált miután szinte minden tagja váltig el van foglalva, sőt megterhelve más munkával is, rövid idő alatt kellőleg eljárni tisztében; és ekkor, ha beáll az országgyűlés vége, egyedül feliben, vagy mi valóbbszínű, éppen el nem fog végeztetni az, mi nélkül, bármikép erőlködnénk is egyébként, semmi nagyobb szerű s köz hazánk javát valósággal előmozdító, életbe nem léphet.

Azonban, ha az országgyűlés hosszabbra terjedne is mint gondolnók, s megfeszített munka következtében kellő időben is ki tudna állítani kimerítőt a választmány, ugyan ki kezeskedik arrul, hogy az, mit javasolni fog, kivált az egybegördülendő pénzek mire fordítását, s tán egyebet is tekintve, többséget nyerend a megyéknél? S ha nem nyer, akkor kérdem: fog-e maradni idő, ismét és ismét a megyékhez járulni? — Bajosan, mert elvégre ezen országgyűlés végének is be kell következni.

Tegyük fel ehhez képest bár a legkedvezőbb esetet, s még sem fogunk a dolog sikere végett nyugodtak lehetni, hahogy — a természet szerint e körül forog a kérdés — nem akarunk örökleg foltot foltra rakni, s tengessél nem érjük be. de elvégre nemzethez illő élet s egészség után vágyunk sietni.

E bajon ennél fogva, miután a dolgok halmaza miatt

már már kiesünk erő- s időbül, segíteni kell, ha segíteni lehet. És én azt mondom: lehet!

Mi, vagy legalább én, azon felelte fontos tárgy fölött, melly most kérdés alatt van, s mellyet én élet és enyészet közti koczkának tartok, semmikép nem akarom a szembekötösdit játszani, s bárkit is — valamibe úgy szólván „belé ostobázni“. — Látunk kell, s azért lássunk mindnyájan! ítéljen a nemzet maga saját sorsa fölött. Valljon tud-e s akar-e élni, vagy sem.

Azon, habár csekély s minden nagyobb erdvény nélküli, de hű és őszinte szolgálatnál fogva, mellyel számos év óta vagyok hazánkhoz kötve, felszólítani vagyok mind ezek után bátor, valamint honunk tisztelt megyéit s törvényhatóságait, úgy minden egyest is: segítsék a kérdésben levő választmány működéseit elé; ne várják be dologtalan azon időt, míg az referálni fog, de jöjjenek annak addig is, míg munkál, hazafiúi lelkesedéssel elibe, mikép az aztán minden tapogatózás és habzás nélkül kibírja ismerni honunk egyetemes szükségéit s kívánatit, minthogy nem arrul van többé szó, hogy egynek legyen másiknak ne, egy táj kapjon fel másik ne, hanem hogy mennyire emberileg lehet, előbb utóbb de bizonyosan mindenkire háruljon köz áldozatunk áldása, s elvégre közös virágzásnak induljon, eddigelé annyi külön érdekek által szétbonczolt hazánk.

Nemzeteknek úgy vannak bizonyos pillanatai mint egyedeknek, melly pillanatokat ha haszon nélkül engedik leperegni, s azok kedvezéseit meg nem ragadják, magok lökik magoktól el s rendszerint örökre, a jobb szerencse és a szebb élet kínálkozó malasztait, s előmenet és virágzás helyeit. apály által sodortatva, egész létük többé nem egyéb, mint sýnylő tengés és szomorú hervadás.

Oh ne hagyjuk ennél fogva, drága honfiak, elszurranni a mai időt, de bájoljuk szent hazafiságunk varázsa általa szerencsét hozzánk! hadd mosolygjon elvégre ránk szerencsétlen magyarokra is, kiknek eddigelé, s alkalmasint egyedül megnemszűnő irigy versenygésink és egymás eleni agyarkodásink miatt, örökké hátat fordított.

Hazai hűség az, mire szükségünk van. Ámde ezzel, ha nemcsak ajkainkon peng de valósággal lelkünkben is él, ne kételkedjünk, mindent el fogunk érni, mivel vérrünknek, az emberiségnek és saját magunknak tartozunk.

Ezek után hadd soroljak befejezésül — és bocsánat — ha tán ismételve is, de azért mennyire csak lehet röviden, néhány általános megjegyzést még elő, mikép aztán egyes tisztelt megyék és törvényhatóságok, valamint újságírók s más érdemes publicisták, nézetimet helyeselve vagy javítva vagy czáfolva, idővesztés nélkül részint utasításba adhassák, részint javaslatba hozhassák mind azt, mi nézetükhöz képest tekintetet? s elsőségét érdemel, mint-hogy egyedül így leszen — legalább mint én gondolom — a többszer felhozott nagyméltóságú Országos Választmány

képes, kellé időben olyas valamit kiállítani, mi a többség sympathiája által elősegítve, akadály és időkoczkáztatás nélkül életbe fogna léphetni.

Mindenek előtt szükséges némi kitételeket határozottabban definiálni.

Nem régiben körül belül e szavakkal végzé be hozzám irányzott mondását bizonyos valaki: Házi adó minden kitelhető módon, Telekdíj ellenben semmikép. Miből azt következtetem, hogy valamint ő, úgy alkalmasint mások sincsenek eszmém körül tisztában; s hogy e szerint nem lesz fölösleges e tekintetben némi felvilágosítást adnom.

Házi adó és Telekdíj legtávolabbrul sincsenek antithesisben. S ugyanis, a házi adó eszméje alatt, mint az közönségesen acceptálva lőn, és a mi körül annyi agítaltatott, csak az volt, hogy mi kiváltságosak átveszszük bizonyos részét azon adónak, mellyet megyei szükséginkre nézve most egyedül a jobbágyság fizet, midőn telekdíj nem egyéb mint bizonyos kulcsa a kivetésnek, úgy hogy a házi adónak elfogadtatása éppen nem rekeszti ki a telekdíjt. Sőt ha az elsőt elfogadjuk, tán ez utolsó fogott volna szolgálni kivetési kulcsul

Az tehát, mit én az elesett háziadó helyibe állítani kívántam — értsük elvégre már egymást — éppen nem Telekdíj, de egy köz hazai investinonalis kincstár, úgy hogy ha valaki minden áron ki akarja vinni a házi adót, mire adjon Isten szerencsét és erőt, s eszmesúrlódásra odavetett cikkeim velejét kivonni bírja, nem azt kell a házi adónak átellenében felkiáltania, mikép neki Telekdíj nem kell, hanem hogy neki nem kell köz hazai investitionalis kincstár.

A dolog, velejére nézve így áll. És azért a kérdés e pillanatban csak az: valljon mi józanabb, mi ildomosb: újra megkísértenünk a házi adó kérdését, vagy egy közös hazai investitionalis kincstár megalakítására nézve gerjesztenünk hajlamot és szereznünk többséget.

Már e tekintetben, ha szabad választásunk volna is, még kétséges, valljon nem lenne-e jobb a felállított kettő helyett, valami harmadikat a kettőből kombinálni, mint-hogy részrehajlatlan felfogás szerint felette fontos okok vának mind egyik mind másik mellett. Miután azonban nem igen választhatunk, mert a^J házi adó dolga nem talált közönséges viszhangra, bizonyos investitionalis kincstár ahkítása ellenben soknak látszik tetszeni, tennünk pedig ehégre kell már valamit Isten irgalmáért: én. mi személyemet illeti, tanácsosbnak tartom, ez úttal a házi adó életbeléptetési eszméjével felhagyván, minden kitelhető tefeiségünket derék-hazai investitionalis kincstár alakítására pontosítunk egybe. Én tehát e vezér-szempon szerint teadam bevesző néhány mesjegyzésimet.

Mi a kútforrásokat illeti, ám használtassák a földbér vagy telekdíj mellett okkal móddal minden egyéb is, mi szegényebb sorsúra nem hatna fájdalmasan. Igen

szívesen ráállok. És e tekintetben halljuk a véleményeket. Mert több szem többet lát, s habár cseppekkel nem is igen fogjuk virágzásra emelhetni parlag sőt hervadozó hazánkat, azért ne kevélykedjünk azon netaláni cseppek ellen, mellyek a telekdíj csermelyét nevelhetnék

Kéjálmaimban, mellyek közt nem egyszer élveztem vérünk jövendő felemelkedésének sejtelmét, óriási talajú pyramis képében tűnt az előttem mindenkoron fel, ugy hogy ha illy alakot fogna nyerni honi építvényünk — így érzettem — ezredek viharai sem leendnének képesek azt csak megrendíteni is, mikor illy tág talaj nélkül, természetesen, mint mindent, mi keskeny alapon áll, úgy nemzeti és alkotványos létünket is, ki fogná döntni sarkai-bul a pusztá véletlen.

E nézetet a jelen esetre alkalmazva én tehát azt kívánám, hogy a kérdésben levő köz hazai investitio-nális kincstár-felállításhoz e hazában mindenki, a legtehetősbtől a legalacsonyabbikig, különbség nélkül járuljon; különbség nélkül mondom, de aránylag, úgy hogy kiváltságos és kiváltságtalan is vegyen benne részt, ámde a kiváltságtalan csak úgy, ha részint élénkebb mozgalom következtében legalább is gyarapodik annyira, részint némi terhei könnyítése által legalább is megszabadul olly mértékben válla, mikép teljes igazsággal részt lehessen általa vetetni ezen új teherben.

Némelylek ezen elv alkalmazását lehetetlennek mondják, midőn mások azt hiszik: éppen nem nehéz kidolgozni olly kivetési kulcsot, mellyhez képest tökéletes sőt még felütő compensatioval is vehessen részt ez új teherben a kiváltságtalan; én szövevényinél fogva felette súlyosnak tartom ugyan, de korántsem kivihetlennek. S azért — oh figyelmezzetek szavaimra szerett hazámfiak — kísérsük meg! Hadd fogjunk, ha lehet, legalább addig is, míg jobb belátásra világosít minket vérünk nemtője, e kérdésben mindnyájan kezét. Hiszen csata koczkái közt sem latoljuk: ki mily lépésön született, de egy soron áll lelkes-sel lelkes; ám legyen szintűgy, mikor anyaföldünk előmeneteléről van szó, annyi elválasztó fal közt legalább egy pont, mellyhen minden magyarországi lakos egyesül.

Mi magyarok nem vagyunk kincstárosok v. pénzügyészek (financier) de áltálján véve még csak jó gazdák sem. És mi legkülönösb: mégis, a helyett hogy okulnánk, görcsösen ragaszkodunk régi methodusainkhoz, holott látjuk, másokhoz képest milly kétséges vagy legfeljebb milly nyomorék eredményeket tudunk, legnagyobb fáradalminak daczára magunknak biztosítani. így például, míg mások, kivált angolok, áltálján vévén kezeikben tartják vállalataikat, s azoknak úgy szólván parancsolnak, addig mi magyarok felette kevés kivétellel, vállalatinkat kezeinkbül szalasztván, legott azok súlya által elnyomatunk. S pedig egyedül azon okbul, mert míg a jó gazda cassát tart kezeiben, vagy

legalább magának előleges hitelt szerez, s ez vagy amaz nélkül inkább semmihez nem kezd, addig mi magyarok kitűzünk vagy inkább kiszemelünk egy egy bizonyos tárgyat, nyelvi azután rendszerint körmünkre ég, mert valami non petaram miatt csak félig vagy éppen nem tudjuk bevégezni azt, vagy az világlik ki, hogy éppen nem gyümölcsöz, ka valami egybefüggővel nem pótoljuk vagy legalább elég kész pénzzel forgásban nem tarthatjuk, mire azonban nem marad tehetségünk, minthogy, mint mondtam, mi nem szoktunk vállalatink fölibe állani, hanem azok fekszenek rajtunk.

„Jaj azon gazdának, kinek ügye (Geschäft) erősb mint ő, midőn ha az erősb, akkor sikere ceteris paribus bizonyos“, így szól nemcsak a mezei gazdaságnak és vállalati philosophiának, de még a status-oeconomia lelkének tana is.

Tettem e felette fontos kérdés körül, igen tisztelt hazafiak, már több helyütt említést: legközelebbről „az Adó és két Garas“ könyvben. Egészen felvilágosítani eszmémet azonban nem voltam képes, mert ezer előítéletinknél fogva, illyes csak rendszeres s ekkép hosszadalmasb elemzés által történhetnék. Hadd hozzak ennél fogva — mert hiszen hosszab okoskodásokba ez alkalommal még kevesebbé bocsátkozhatom, rectificált nézet nélkül pedig semmire sem megyünk — legalább némi íőeszméket elé.

Subsidium nyomorult foltozás, mellyel soha nem vitünk végbe kielégítőt. Ennek tehát örök viaticumot adjunk: ámde alkossunk e helyett mindenek előtt inkább cassát. Mert e nélkül soha nem leszünk vállalatink urai, midőn kész cassátal elvégre valami egybefüggő organicus egészet vihetünk végbe, vagy illyesnek legalább talaját vethetjük meg.

Ha én ma veszek kezeimbe valami nagyobb, mondjuk 60 ezer holdnyi uradalmat Magyarország sivatagosb tájékán, hol, mint előre tudhatom, még minden a teendő, bizony nem fogok én azzal egy cseppet is bajlódni, hogy azzal valamit patrio more, mielőtt 60, 80, 100 ezer forintra rugó hitelem nincs, itt kezdjek ott kezdjek, ezt próbáljam azt próbáljam, s elvégre pénzemet, s mi többi időmet hasztalanul fecsérelvén, magamat sok dicső példa után tönkre tegyem. Nem nem. De e helyett, h a l e h e t, előleg bő hitelt szerzek magamnak, mikép mindig legyen cassám — ha kell, s ezzel négyyszeresen is felül álljak az okkal móddal teendő javításokon; ha pedig nem lehet nyílnöm hitelt, akkor semmi nagyobbszerűbe nem kezdvén, megmaradok inkább eid és zombék közt nyugtán, nehogy elvégre még ebből is kifüstöljön keresztyén zsidó vagy zsidós keresztyén.

Ez esetben a dolog a körül forog: kapok-e hitelt vagy nem. Ha kapok, gazdag lehetek, ha nem kapok, bizony szegény maradok. S ekkép az első eset kedvező, midőn a másik nem az, honnét természetesen ki illy esetben hitelt kaphat, s illyest magának nem szerez — mert a kedvezőbbnek hátat fordít — ha egyébiránt igen becsületes ember volna is, semmi esetre sem jó gazda, s annál keresőbb jó financier.

Én illy esetben acceptálnám a hitelt, azzal természetesen igen óvakodva bánván, nehogy fejem vagy inkább ‚cassám’ fölé nőjenek ügyeim, de bő hitellel mindig én álljak ezek fölött. Más azonban tán nem fogna illyest tenni, mert hiszen sok e földön a cynicus, socialista, ábrándhős sat. Már kinek van igazza köztünk? Én azt hiszem, nekem De nem akarom vitatni, mert egyes személyeket tekintve nagyon közönyös, valljon ki ügyekszik józanabb cél felé, az-e, ki gazdagodni óhajt s e szerint e tekintetben is a progressio zászlója után indul, vagy az-e, ki nád és zombék közti status quo-val beéri s e tekintetben legalább pangás hőse-

Midőn ezt azonban nem vitatom, s illy nagy véleményi engedélyre vagyok egyes személyeket illetőleg kész, más részről nem átallom azt ezennel mint sarkigazságot kitárni., hogy nemzetnek nem gazdagodni, ha illyes tőle függ, nem kevésb mint mennybe kiáltó bűn; mert szegénység előbb utóbb de elvégre bizonyosan függésbe sodor, önbünei által függésbe süllyedt népre nézve pedig nem mosolyg a magát emberi elfogultság által soha megvesztegetetni nem engedő nagy természet.

És mőst kérdem: hatalmában van-e a magyar nemzetnek, szerezni magának hitelt, s ennek következtében ha kell, mindig bő és kész cassára tenni szert? Ha nincs, akkor víjünk érte éjjel nappal, mert e körül forog létünk, vagy nem létünk. S ha nem sikerül, exculpálva vagyunk s nem mi hibánk, ha vérünk élete lepereg. De hát ha még is hatalmában volna a magyarnak, hitellel s mindig kész cassával segítni magán s köz virágzásra emelni a hazát, és ezt nem tenné, ugyan mikép tudnék például én, ki előtt tisztán áll, hogy ezt teheti, egykori bírám előtt földi pályámrul, hol, annyi kedvezés közt születtem, számot adni, ha nem követek mindent el, mi embertül telik, mihezképest ezt a nemzet is átlássa. S kérdem, milly felelet terhe fogna feküdni azokon, kik gőgtül eltelve — mert hosszú tilulusok van, nekem pedig nincs, vagy irántami antipathiabul, mert szegény fejem már annyi kártokozott a hazának — csak hallani sem akarnának szavaimra?

Többnyire forduljon akármikép, én legalább elmondom; ha nincs haszna, nem hibám.

Igen a magyar szerezhet magának tetemes hitelt, s ezzel egybefüggő bő és mindig kész cassát-

Subsidium útján azonban illyest nem érhet el Mert bármilly tetemes legyen is ez, folt marad azért örökleg, és nem egyéb

Hitelszerzésre elkerülhetlenül szükséges, számosb éven keresztül — mint fentebb érintem — például 35 évig, bizonyos summát, öt, négy, vagy legalább három milliót rendszeren bizonyos helyen lefizetni; a többi önként jó; maga magátul fejlik.

A tetemesb summa magában tehát nem elég, ha az számosb évig rendszeren nem fizettetik, mert egyedül számosb éven rendszeren fizetendő járulék szolgálhat kölcsönnek alapjául, melyet én korántsem kívánok, hogy a nemzet egy szólván conditio sine qua non-ként tegyen; ámde óhajtom, hogy illyest, ha bizonyos esetekben úgy szólván axiómaként mutatkozik ennek haszna, tehessen. Hiszen valamint privát ember is szerencsésb, ha kölcsönt kaphat, mint ha semmi esetre illyest nem kaphatna, szintúgy áll ez nemzeteknél. minthogy „szabad cselekvési körüket neveli.“

Sokan azt mondják: könnyebben viselné a nemzet diatárul diatára a subsidiumot, mintsem hogy számosb évig rendszeren fizessen bizonyos járulékot, mikor aztán mindig hatalmában lesz, újra kiállni a gátra.

És ez igaz. Ámde játékban veszteni 1,000 forintot, ez is könnyebb, mint 10,000-et verni tőkére. Nemde úgy? Hanem azért — jóllehet ez is igaz — még sem fogja senki mondani, hogy az 1000 forintos kiadás noha könnyebb, eszes, a 10.000 forintos kiadás viszont habár súlyosb, otromba tény leit vala. — A subsidiumot minden eltorzítás nélkül egyenesen játékban elvesztett pénzhez hasonlíthatni, minthogy azon kis ingerekségen kívül, mellyel befizetése jár s mely csikland sokak szerint a játéknak is legnagyobb kéje, bizony legkisebbé sem hat. de nem is hathat — mert nem egyéb elkülönözött foltozásnál — az egész nemzeti testnek egybefüggő felelevenítésére.

Nekünk pedig erre van szükségünk, kérek figyelmet, minthogy ha igazán nemzet s virágzó nemzet akarunk lenni, s önbálványzó illusiokba el nem olvadoz felfogásunk, valljuk meg, mi bizony éppen nem azon ponton állunk még, miszerint nekünk a józan logikai procedúra bitorlása nélkül, egyes supraedificatumok felállítása vagy elősegítése által lehetne segíteni bajainkon. Valóban nem; mert illyes eszközlések, valamint azon sovárgások, egyes drágaságokkal nevelni a hon csinját, egyedül olly nemzetekhez illenek, kik már átestek az átalakulás küzdelmin, midőn mi magyarok olly helyzetben vagyunk, mint gazda, ki a nyers természet és bitang gazdaság nyomorúságibul kibontakozni, s egy virágzó gazdaság aerájának alapját megvetni törekszik, s kinek ekkép tilos ide oda kapkodni, vagy egyes czifraságra fecsérelni tehetségét, de szoros kötelessége — ha maga magával elmentébe jöni nem akar — minden forintját előlegesen az új gazdasági rendszer egybefüggő átalakulására fordítani. Ne szalasszuk el ezt szemünkbul!

Mi pedig azon hatalmat illeti, mellyel a nemzet mindig felruházna leszen: diatárul diatára ismét mozgásba tenni segédkezet e hatalmat sem akarom kétségbe vonni, feltéve, ha — mi egyébiránt éppen nem áll az axiómák során — ha mondom, nem lehelé ki a nemzet addig

is véglehelet. De tegyük fel, nem; s kérdem, mit fog érni ezen hatalom; ha nem támogatja azt köz hajlam?

Hajlam az tehát, mit nevelnünk kell. Ámde mi neve-
li ezt? okos emberek előtt mi n e v e l h e t i ezt? Bizony
nem egyéb, mint siker.

Siker, bizonyos siker ennélfogva a fő kellék.

S most legyünk őszinték: ugyan van-e valami tágas hazánk terén, mi subsidionalis járuléink után született, és mi a szegényebb asztalára néha egy ízletes tál ételt rakott volna, vagy csak ollyas is, mire a tehetős, ki a mindennapi szükségek békóitúl nincs az alacsony földre lelánczolva, valódi büszke érzéssel, vagy legalább egykori virágzásunk kéjsejtelmével tekinthetne, vagy ollyas, minék szemlélésére tenger unalmink közt csak egy pillanatig is nemzeti örömtül dagadozhatna keblünk? Seh! Minden-
ünnen csak rom, vagy legfeljebb hajótörésközi gályáru hallatni szokott segédeimért esdeklő rimánykodás, mikép a megkezdett ne induljon ismét bukásnak tüstént. Szégyeneljük meg magunkat, hogy elég kevélyek vagyunk ugyan, magunkat tudja az ég milly különös lelkületű és generosus nemzetnek tartani, de viszont nem létezik ben-
nünk elég férfiúi büszkeség, telik mibe telik nagyokká is lenni.

„Telik mibe telik, mondom, s keserű mosolyra vonul ajkam; mert ha egyedül illy árért lehetne sikert kivívni, de kérdem kivel? a régi előítéletek hőseivel, meg a mai nemzedék annyaival, kik csak használni szeretik a hont de azt szolgálni nem, vagy kik Gallophobiában sínylődvén s mindent túlhajtván, a legérettebb kérdésekre is a reactio fagyvizét öntögetik: vagy tán az angolt majmoló sereggel, melly e nagy nemzet árnyékoldalait ugyan mesterileg tudja nedvebe színi, de mint undok szarka, melly csak ocsmányt űz, nem bírja irigyleni fényét; s annál kevesebbé vágjuk utána? akkor; ha ez így volna, ha t. i. „telik mibe lelik“ benne azon egyedüli jelszó; melly diadalhoz vezet, oh akkor valóban minden reményem megtörnék, mert fájdalom, habár naprul napra szaporodik is hű s egyszersmind felvilágosodott hazánkfiainak száma, azért az eddigelé még is bizony olly felette gyér, mikép egyedül magára hagyva — s erre vigyázzunk — alig fogna mind természetes elleninken mind természetelleni honosinkon egyszerre győzhetni.

Szerencsénkre azonban — mert hiszen nem viradt a köz hazai hűségnek és általjánosb felvilágulásnak hajnala még egészen ránk — de legtávolabbrul sincs itt bármilly nemű „telik mibe telik“-rül szó, hanem egyedül egy kis méltánylat és egy kis számítási lehetőség kívántatik meg — s ám találjuk ezt magunkban fel — mikép érezzük, átlássuk s e szerint cselekedjünk is, hogy subsidionalis erőlködésink bizony nem vezetnek semmire, s hogy ekkép, mennyire csak lehet, egyesült erővel, nagyobb summákkal s hosszabb időkkel szükség hazánk fel-

virágzásához járulunk, ha siker után sóvárgunk; mert máskép bizony csak olyast fogunk aratni mint eddigelé, s ilijes igen megbocsáthatólag nemcsak hajlamot nem szülhet, de okvetlen még vissza is ijeszt.

Alkottassék, mennyire erőnk bírja, egy derék nemzeti investmentalis kincsalap, melly nagyban éppen olly következményt fog szülni, mint kicsinyben valódi áldást hozott hazánk némi helyeire azon néhány tartalék-pénztár, melly újabb időkben honfiak buzgalma által lón felállítva, mert valamint ezek nevelik gyümölcscsőzöleg a nagy közönségnek iparral egybefüggő takarékoságát, szintúgy eszközöl illyest, csakhogy nagyobb mértékben s nagyobb általánosságban, egy közös nemzeti tartalékpénztár is.

A teendők sora, bármilly hosszúra terjedne is az egyébiránt, mint én fogom fel, előre ki volna, mennyire csak lehet, jelelendő, és csak ezen műtétei után kellene az „egmásután” logikáját — minthogy mindent egyszerre nem kezdhetni — fontolóra venni és elhatározni. Ezt pedig azért hiszem szükségesnek, mert máskép — s ne csaljuk magunkat — városoktul, vármegyéktől, tájaktul tán nem fogoók kellőleg láthatni az egyetemes magyar hont, mi legfőbb, s ekkép nemzetünknek azon egybefüggő organicas és teljes kifejtése, mellynek eszközlése elvégre tán már napi renden volna, igen könnyen eshetnék provinciális érdekek, párthajlamnak, kedvencz-ideának, divatnak és efféle veszedelmes csábszernek áldozatni, melly csábszer, legyünk őszinték, többet kevesebbet a legbecsületesb ember véreben is lappang, ki csak kissé melegebb kedélylyel öntözgeti növényit. Már mik a teendők s ezek közt elsőséget érdemlök, az csak úgy világulhat tökéletesen ki, ha minden táj, minden megye, minden hely rendre elősorolja, hogy mi az, mi miatt leginkább sínylik és mi legtöbbször fáj, mert egyedül illy öszvegbül készíthetni egybefüggőt, és szemelhetni ki talpra esett logikai egymásutánt.

Minél több helyről s több oldalrul jó ehhezképest őszinte és kimerítő adat, annál jobb; mert ha valahová, csakugyan ide illik ezen monda: „kiki legjobban tudja, hol nyomja őt a csizma.”

Szóljatok, írjatok ennélfogva, drága hazafiak, hadd olvadjanak elvégre személyes és helyhez kötött kised érdekeink, mennyire csak lehet, egy nemzeti és magyarországi nagy érdekekben össze. A köz hazai test egészsége — oh ne kételkedjetek — előbb utóbb de elvégre bizonyosan kilővelli elevenítő melegét honunk legtávulabbi ereibe.

Csak Istenért ne tüzzetek valami „conditio sine qua non“-t, valami „kikerülhetlen feltételt“ elhatározott kívánságtokhoz. Mert ha teszi egy, teszi másik is; s ba teszi ez, miért ne tenné harmadik, s így tovább; mi miatt aztán legjobb akarattal, legnagyobb buzgósággal sem eszközölthetitek egyesülés, e nélkül pedig nincs siker. Farfang ármány sokszor kever legáhitatosb képpel, hogy

alig lehetne észrevenni, illy kis conditiokat tárgyalásinkba, s a nélkül, miszerint tán századik tudná „miért és hogyan“, csak egyszerre megakadunk, s elcsüggedve legszébb reményinkből is kijátszatunk. Legyünk e tekintetben tehát éberek és óvatosak.

Sokan mondják: „tönkre tesz minket az általam tervezett súly! s nem egy család induland pusztulásnak!“

— Én nem félek ettől, s e tekintetben egészen nyugodt vagyok; mert hiszen a szegényebb csak néhány garast fizetne egy egész éven át, melly mennyiséget egy hosszú esztendő leforgása alatt bizony szinté koldus is ki tudna állítani, csak egy vagy két pohár pálinka - nélkülözéssel is; midőn a tehetős, mert tehetős többet győzhet, és ha szokatlan vállain eleinte tán egy kissé nehezen viselné is az új terhet, csakhamar szintűgy tapasztalná áldozatának, vagy inkább előlegezésének hasznát, mint az okos gazdára is okveten háramlik czélszerű befektetésének, ha ez egy kis megerőltetéssel járt volna is, jótékony következése.

Egyébiránt ha visszaemlékezünk e század első évtizedeire, mikor aggasztólag összebonyolult pénzszövevényink egy hatalmas vágással hozattak rendbe, s e műtetei által százezrek egyetemes vagyona 100-rul 8-ra szállt — százrul nyolczra! — s azért él magyar s áll Buda még is, ha mondom ezt emlékezetünkbe hozzuk: akkor valóban igen neveléses, sőt kétes színben mutatkozik azok aggodalma, kik tönkrejutásunk és számos család elpusztulásának okvetlen bekövetkezését prophetisálják, ha áltálján véve holdonként két vagy csak egy garast fognánk, honunk felvirágzása végett, egy nagy nemzeti takarékpénztárba összehordani; holott régi tapasztalás szerint a legnagyobb summák sem rontanak meg soha senkit is, mellyek czélszerűen nagyobb gyümölcsötzetésre fordítatának, midőn esztelenül elfecsérelt garasok is, igaz, elvégre a legdúsabbat is tönkre tevék.

Akarjunk csak s diadalmaskodjunk elvégre anyatejjel beszitt semmihez se járulási előítéletinken, és állítsuk azon fukarság helyibe, millyel áltálján véve honunkhoz viseltekünk, ama bőkezűséget, mellyhez képest saját személyes szűkkörü szenvedelmink kielégítésére rendszerint annyi pénzt dobunk ki ablakon, sőt taposunk egyenesen sárba, lépünk csak ki ezen nyomorult sybarita körből, lelkes emberhez vajmi jobban illő sphaerákba, hol egyetemes hazánk virágzását élveznők, és okvetlen ki fogjuk tönkretételünk nélkül állíthatni azon garast vagy garasokat, melyekért nem saját hasznom — mert hiszen magamnak is sokat kellene fizetni — de honunk haszna végett esedezem.

Eleinte, mint minden szokatlan, a mint már megjegyzem, tán kissé nehezen fog esni, ezt megengedem. Tapasztaljuk csak azonban egy kis pénzzel potencirozott kézfogásunk hasznát egyszer; és ezt mulhatlanul fogjuk tapasztalni, ha bár eszünk félig elhagy is? mert több kincs

lappang honunkban, mint tán ezer közt is hinné egy: és olly könnyen sőt olly örömmel fogjuk viselni a szabad emberileg önként ránk vett kis súlyt — emlékezzetek meg szavaimra drága földiek — a minthogy az is folyton és örömebb viszi takarékpénztárba, veri tőkére, vagy fekteti jószágba megtakarított pénzét, ki valami szerencsésb pillanatban egyszer neki iramlott e pályának, s azon megízlelé a felkincseit s czélszerűen forgatott tehetség gyümölcsét.

„Rend, értelmes munka, s egy kis nélkülözés.“ Ím e három kellék az, mellynél nem kell több! Úgy hogy ha felleljük azokat magunkban; esküszöm, szaporábban ki fog legsúlyosb nyavalyáibul bontakozni vérünk, mint magunk is gondolnók. — Azt mondják ugyan sokan: a nélkülözés theoriája nem egyéb, mint szép szó, s ideje régóta leperegett már. S ez meglehet. Ámde akkor, ha ez valósággal így áll, és a „romlásnak indult hajdan erős magyar“ nem képes többé még csak azon piperés álfényt is, mellyel egy idő óta a zsarnok divattul korbácsolva, hiu kapkodásiban felruházta magát, a hazának áldozatul hozni, vagy jobban mondva: azzal saját magát megajándékozni; ha mondom de csak erre sincs elég lelke s elég esze többé már: oh akkor mondjunk minden nemzet-átalakolási reményrül inkább rögtön le- és a helyett, hogy ezentúl még tovább is rászednők minmagunkat és kivált másokat, valljuk meg inkább őszintén, hogy mind azon szép beszéd, magasztos irka és fényes demonstratio, mellyel újabb időkben hazai hűségünk, hírszomjunk, nemes lelkületünk, sefféle drága kincseink tulajadozó voltát olly hangosan kitrombitáltuk és olly lángoló színekben ki tudtuk festeni, bizony nem volt egyéb, valamint azon ráfogás sem, mintha csak a kormány állana minden előmenetelünk útját, mint szemtelen szódagály, émelygést okozó szemfényvezetés, s gyalázatinkat fedező palást. Mert ha azt gondoljuk, hogy úgy ingyen, sült galambként, s minden eddig történt emberi események ellenére, úgy szólván kiváltságilag ki fogunk gázolni aggasztó és valóban sem hasznunkra sem becsületünkre nem váló bonyodalminkbul, s majd valami „belénk szeretett“, vagy tán jobban mondva: „minket megcsudált“ láthatatlan genius fogja eszközteni érettünk mind ezt, s majd az fog tán minket bevezetni az ígélet földére, míg mi dologtalans áldozatlán csak egy kis pénzbeli járulékkal sem akarnánk mind azon teherben részt venni, mellyet szinte vérünk. csak-hogy nem kiváltságos, néha olly nehezen hord, s míg mi így szólván csak azon feleslegest sem birnök saját jobb hasraunk s nemesb örömünk végett hazánk virágzására áldozni, melly felesleg, még nagy kérdés, valljon nem több gond és unalomnak forrása-e, mintsem volna férfiúhoz illő igazi gyönyörnek kútfeje!

Nem, drága földiek, úgy ingyen, minden munka, köz takarékoság, és a honi lakosoknak áldozó s becsületes

előirányozta hozzám bizonyos nagy tekintély e szavakat — tán azt hiszi, hogy éppen a magyar fogja azt maga jószántából s önerejével kivinni, mi eddigelé a világ legbölcsebb nemzeteinek sem sikerült, s mit csak erőszak vitt ki a jövő nemzedékek javára? Éppen bizony majd ő leszen példaminta, és a magyar kiváltságos lesz legelső, ki önként járuland hona jobb létéhez. Pusztá theoria, gyermekes ábránd!

Oh be szerettem volna lábairul leverni! De ha ezt tehetem is, ugyan mit használt volna? Hát ha igazat mondott, és mi szerencsétlen magyarok, kik előtt annyi a példa, és mi, kik oly bő mértékben s oly jutányos áron okulhatnánk régibb nemzetek tévedésin, ha valóban mi is kénytelenek volnánk átingadozni vagy éppen átvonaglani mind azon mozgalmakon, mellyeken más népek estek át? Természetes volna, de még i&megebocsáthatlan. Mert ha a medve ezredek után is csak úgy ren-dezi barlangját s úgy nyalja talpát ma, mint mikor e föld lakosává lön — és ez a természet törvénye — azért ember, nemzet, melly így pang s oly kevéssé okul, mélyen bűnhődik, mert progressiv s ekkép sokkal magasi) hivatásának nem felel meg.

Szégyenítsük meg elleninket. Ez volna az, mit szív-véremért megvásárlani volnék kész. S higyétek el tisztelt vérokonim, minden hihetőség mellettünk szól, hogy ez — ha akarjuk — csak tőlünk függ

Soha nem volt nép, melly oly halálos mély álomba merült volna, a nélkül hogy örökre el is szenderül, mint vérünk. Már alig pislogott benne élet. S im a koporsónak hátat fordítva, naprul napra erősödik és gyógyul. Uly nemben nagyobb csudát hiába kerestek az emberi fejlemények évráiziban. — Az, ha más nemzeteken okulva, saját hasznunkat átlátva, egy egy garaskával járulnánk honunk felvirágzásához nemeslelküleg és bölcs-számításilag, most midőn már nem alszunk többé, ez valóban amannál nemcsak sokkal kisebb csuda volna, de tulajdonkép illyesnek sem lehetne nevezni azt, mert hiszen nem volna egyéb, mint az emberi progressionak, mellynek eloltbarlan szikrája lakik lelkünkben, egy ujjabb diadala.

És ha e diadalt a magyar vívná ki, s ő rakná le a minden ingadozás nélküli átalakulás diadalán sarkkövei, oh akkor — kéjöröm — bármi történnék is velem, áldanám földi sorsomat, mert büszke lehetnék magyar nevemre minthogy én is tagja volnék az .ok népének. Ez pedig, mint mondtam, csak tőlünk függ drága hazafiak; mert ha ki bírtunk bontakozni még a halál karjaibul is, nekem senki ne mondja, hogy honi hűség, szilárd akarat, s férfiúi állhatatosság nem volna képes kivívni e sokkal könnyebb diadalt is.

Hiszen nem kérek kincseket, vért, vagy éppen curtiusi tetteket. Távul éltül; hanem — szinte szégyenlem — mint koldus egyedül garasokért, s ha még ez is sok volna, krajczárokért esedezem. Pártoljátok tehát tisztelt hazafiak a telekdíjt! Kevesebbet, mint tervezek, alig tehetünk. Mert valamint semmiből semmi nem lesz, úgy a felette picziből sem lehet nagy. A szegényre alig háramlanék több, mint egy pár órának munkabére, midőn a tehetős bő gyümölcscsel takarítná azt kincstárába, mit előlegezett. Ha azonban még is sokalnatok, vagy tervem nem tetszenék, ám legyen; tegyünk még kevesebbet s mást, biz én nem bánom, de tegyünk elvégre csak valamit, mit ha elmulasztunk, keserűn bánám

A házi adót ne erőltessétek. Állítsunk e helyett inkább egy derék, s ha lehet közös haza-virágoztatási kincstárt; subsidiumokkal s efféle ide oda s mindenféle menő fizetésekkel pedig hagyjunk fel, minthogy kétszeresen boszantók, mert legelsőben is megnemszűnő s tűrhetetlen szűnyog-zengés és darázsdongás zaklatással járnak, s aztán még sincs hasznuk.— Vigyük ehhezképest garasainkat rendesen inkább egy köz kincstárba, s ebből pótoltassanak minden terheink így, midőn előre tudhatjuk, hogy úgy véletlen, és a nélkül hogy tán jóformán csak észre is vennők, semmi új terhet nem rónak nyakunkba, látszata is lenne adakozásinknak, s minden esetre tisztán és egyszerűen állnának előttünk a számok; mi kimondhatlan nyereség.

Szóljatok, íratok, adjatok irányt s utasítást ennél fogva mentülelőbb, mikép minden elkülönzött érdeket egy közös nagy érdekbe egybeolvasztva, kellő időben állithasson ki a megbízott országos választmány olyt, mi ha nem is mindnyájának — mi lehetetlen — legalább a, nagy többségnek nyerte meg jóváhagyó pártolását.

Emelkedjünk tisztelt földiek a mindennapiság s önzés szűk köreiből elvégre a hazafiság terére. 's matassuk meg a nagy világnak, hogy pártérdeket külfönszinüséggel s ellenszenvet háttérbe szorítva, egyesült magyar nemzet is tudunk lenni, valamint veszély óráiban, úgy honuuk felvirágzási műtéteiben is

Tegyünk e szerint mindnyájan, mit tehetünk, mindenki maga körében, csakhogy, mert győznünk kell, senki közlünk ne használjon más fegyvert, mint okot és türelmet; mert hiszen más fegyverrel lehet ugyan „kényszeríteni,“ de „győzni“ reméllem legalább a magyaron soha. És e szerint szégyen azok fejére, s ám jegyezzük őket az engesztelhetetlen jövő kor boszújára fel, kik csak borral, pénzzel, erőszakkal, s efféle durva csábszerekkel tudnak okoskodni.

S most bocsánat, valamint személyem felhozásával kezdem meg e sorokat, úgy szinte annak említésével vagyok azokat berekeszteni bátor.

Egy gazdag, magas lépcsőn álló úr, miután nem éppen a legszemérmesb kívánattal sziveskedék rólam megemlékezni, csak kevéssel ezelőtt azt állítá rólam — s tudja az égmikép esik, de nekem mindent megsúgnak — hogy én csak azért fáradok annyit s azért óhajtanám megfizettetni a magyar nemességet, mikép magamnak meritumokat szerezzek.

És ez való, éppen nem tagadom; csakhogy azon meritum bére, melly után én esengek, s igaz nem keveset, s homlokomnak néha bizony elég kínos veritékével fáradok, személyemre nézve — sejtem minden csepp véremben — alig lesz valaha is több, mint töviskoszorú; mi azonban nem tántorít, mért ha van Isten, kit őszinte hazafiúi kedély engesztel, s ha ez Isten a magyart el nem hagyja, bizony mondom lesz azért munkámnak egykor még is valamelyes bére: a magyar vérnek t. i. ha több nem, legalább egy kissé nemzetiesb képe. Midőn ha a felhozott censor: meritum-szerzés alatt tán azon tekervényes lépcsőket akarná értetni, mellyeken itt is tágítván ott is tágítván egy kicsit, tán ő jutott mások hegyibe: akkor gyáva fejére minden tartalék nélkül visszalököm ezen aljas imputatiót; mert ha Fejedelmem tántoríthatlan hívének vallom is magamat, s főhivatalnokai iránt is illő tisztelettel vagyok, azért mégis büszke öntudattal mondom: egy mennyország sem lenne elég s könnyebb volna személyemet körülbelül úgy egy fej hosszával megrövidíteni, hogy sem én bármilly csábnak vagy enhiúságomnak martalékul esve, csorbát bírnék ütni vérem üdvén, vagy illyes tét végbevételét erőm szakadta előtt túrném.

Tépjék hírnevem a mint tetszik, öntsenek le bár moslékkel, túrni fogom, de Istenemre esküszöm, hü lelkülem s hazafiságom szeplőtlenségét e hazában, fejedelemtől lefelé az utolsó ügyefogyottig, kétségbe hozni senkinek nincs joga.

És e nyilatkozattal, bármilly sértő fenhangúnak találtassék is az, tartozom magamnak; mert ha egész lételem a hazáé is, azért becsületem, míg lehellek, sajátom.

Felfogásom tán nem tiszta, az meglehet. De igazságos bíró *előtt szemközt* velem errül is csak az *ítélhet, ki a gyakorlati élet mezején már aratott sikert*. S ám álljanak azok elő!

Ti pedig tisztelt hazafiak, kik élni fogtok, mikor én már nem leszek többé, s kiket soha tévutakra nem vezettem, sőt elég lelkülettel bírtam néha még utatokba is állani, fogadjátok e sorokat rokon kebellem s hajoljatok tanácsomra: ha pedig nem, emlékezzetek meg legalább őszinte szavamra. — adja Isten, hogy ne legyen késő!

Írtam Czenken April 13-kán 1844.

G. Széchenyi István.